

ORTA ASYA'DA YASADIŞI UYUŞTURUCU TİCARETİ VE KULLANIMI

Bülent ERDOĞAN*

Özet

Afganistan'daki yükselen afyon üretimi ve üretilen afyonun Orta Asya üzerinden giderek daha fazla oranda kaçakçılığı ile birlikte Orta Asya'daki uyuşturucu ticaretinin etkileri kötüleşmeye devam etmektedir. Uyuşturucu ticaretinin sonuçları, toplum sağlığını ve güvenliğini etkileyen madde bağımlılığının ve uyuşturucu bağlantılı suçların ortaya çıkmasıyla birlikte çok yönlü olarak gerçekleşmektedir.

Orta Asya'nın konumu, Asya'nın diğer bölgelerinden getirilen uyuşturucunun bu bölge üzerinden kaçırılıyor olması nedeniyle hayati bir önem taşımaktadır. Bölgedeki mevcut sorunların üstesinden gelinebilmesi için uluslararası ve bölgesel işbirliğine, özellikle de Orta Asya ülkelerindeki kanun uygulayıcı birimlerin kapasitelerinin artırılmasına gereksinim duyulmaktadır. Ancak temel yardımların ötesinde Orta Asya ülkelerindeki mevcut siyasi yapılar ile ülke ekonomilerinin güçlendirilmesi de gerekmektedir. Bu bağlamda, Avrasya bağlantılı uyuşturucu kaçakçılığı faaliyetleriyle ilgili bağlantıların ve bölgesel dinamiklerin anlaşılmasına daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışmada, Orta Asya'daki mevcut durum ile bu bölgedeki yasadışı uyuşturucu kaçakçılığı ve uyuşturucu bağımlılığının etkileri üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Orta Asya, Afyon, Uyuşturucu Kaçakçılığı, HIV/AIDS, Suç

Orta Asya, Asya steplerinin önemli bir bölgesidir. Geçmişte bu bölge, birçok büyük uygarlığın ortaya çıktığı bir bölge olmuştur. Demokrasi ve komünizm, kapitalizm ve sosyalizm, göçebe ve yerleşik kültürler, İran ve Türk halkları, Müslüman ve Hristiyan kimlikler, endojen ve emperyalist güçler arasındaki

destansı mücadeleler bu topraklarda yaşanmıştır. Bölgenin tarihi; Moğol, Pers, Türk, Rus ve Sovyetler gibi büyük imparatorlukların doğuş ve batışına şahit olmuştur. Bu nedendir ki, geçmişte, çok uzun bir süre boyunca bu bölge "Dünyanın Kalbi" olarak adlandırılmıştır.¹

Sovyet sisteminin çöküşünden sonra Orta Asya, çeşitli güçlerin burada egemen olma çabalarına sahne olmuştur. Bölge; mevcut cazip kaynakları ve kritik ulaşım yollarının kesiştiği Avrasya kıtasının tam ortasındaki jeostratejik konumuyla son derece çekicidir.² Özellikle 11 Eylül 2001 terörist eylemleri ve savaş sonrası Afganistan'ın yeniden inşası ile bölgenin tarihi ve jeopolitik önemi yeniden gündeme gelmiştir. Beş Orta Asya Devleti -Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan- teröre karşı eylemler için başlıca diplomatik ve askeri çabaların merkezi konumundadır.³

Orta Asya bölgesinin tüm devletlerinde yaşanan ve gerek içeride gerekse dışarıda onları etkileyen militan, aşırı, radikal dinci grupların varlığı, insan hakları ihlalleri, etnik çatışmalar, beşeri felaketler - çevresel felaketler (Kuruyan Aral Denizi) - enerji güvenliği, işsizlik, iki bölge devleti arasındaki anlaşmazlıklar; suyun kullanımı ve dağıtımı, gümrükler ve vize yöntemleri gibi sorunların yanı sıra, uyuşturucu kaçakçılığı ve kullanımı sorunu da bölge devletlerinin istikrarı için ciddi bir tehdit oluşturmaya devam etmektedir.

Orta Asya devletleri, dünyanın en büyük afyon üretici ülkesi olan Afganistan ile uyuşturucu tüketimi açısından büyük ve zengin bir tüketim bölgesini oluşturan Rusya ve Batı Avrupa bölgeleri arasında yer almaktadır.⁴

Son zamanlara kadar Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan devletlerince uyuşturucu sorunu ciddi bir tehdit olarak görülmemekte, eski Sovyetler Birliği'nce yapılan resmi açıklamalarda uyuşturucu kullanımının bulunmadığı belirtilmekteydi. Ancak, 1991 yılındaki bağımsızlıktan bu yana Orta Asya coğrafyasındaki ülkeler, uyuşturucu kullanımı ve suçlarının artış göstermesi ile birlikte ağır sosyo-ekonomik sorunlarla karşılaşmaya başlamışlardır.

* Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı Araştırma Şubesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Komiseri

¹ Gylych Muhammet Jorayev, "21. Yüzyılın Başında Orta Asya", *Stradigma*, Temmuz 2003, (http://www.stradigma.com/turkce/temmuz2003/print_05.html)

² Boris Parakhonsky, "Central Asia: Geostrategic Survey", *Central Asia and the Caucasus*, (<http://www.ca-c.org/dataeng/parakhonsk.shtml>)

³ Central Asia Briefing, *Central Asian Perspectives on 11th September and Afghan Crisis*, Osh/Brussels, 28 Eylül 2001

⁴ Maral Madi, "How Effective is International Anti-Narcotics Cooperation in Central Asia", Conference Paper, The Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, 2004, (http://www.silkroadstudies.org/docs/conference_papers/2004/Anti-narcotics%20cooperation%20CA_Oslo.pdf)

Afganistan'dan kaçırılan uyuşturucuların Orta Asya bölgesinde de dağıtımının yapılması sonucunda uyuşturucu kullanımındaki hızlı artış ulusal bir tehdit boyutuna ulaşmış bulunmaktadır. Orta Asya coğrafyası, özellikle damar içi uyuşturucu kullanıcıları arasındaki HIV/AIDS salgınının patlak vermesiyle birlikte transit bir bölge olmanın yanı sıra, eroin tüketim bölgesi olma yolunda da ilerleme göstermektedir.⁵ Bununla birlikte, Orta Asya'nın hem afyon hem de kenevir üreticisi bir bölge olmak adına yeterli potansiyele sahip olduğunu belirtmek gerekir.⁶

Orta Asya'da küçük çaplı afyon ekimi gerçekleşmiş olmasına rağmen ekim alanlarının imha edilmesine yönelik yıllık kampanyalar, alt bölgelerdeki benzeri ekim alanlarının yayılma riskini ise hemen hemen ortadan kaldırmaktadır.⁷ Bu yüzden Orta Asya ülkelerinin yasadışı uyuşturucu ekimini ortadan kaldıracak faaliyetlerini devam ettirmesi önem taşımaktadır.

BM Uyuşturucu ve Suç Önleme Ofisi'nin (UNODC) Afganistan konusunda yayınlamış olduğu 2005 Afganistan Afyon Değerlendirme Raporu'nda; ülkedeki afyon ekim alanlarında 2004 yılına kıyasla %21, afyon üretiminde ise %2,4'lük bir azalmanın kaydedildiği belirtilmiştir.⁸ Afganistan Uyuşturucu ile Mücadele Bakanlığı'nın konuyla ilgili olarak 12 Aralık 2005 tarihinde yapmış olduğu basın açıklamasında ayrıca afyon ekimiyle uğraşan aile sayısının %13'lük bir azalmayla 309.000'e düştüğü, afyon ekimiyle bağlantılı kişi sayısının 2 milyon civarında olduğu, afyon ekiminden elde edilen gelirin ülkedeki çiftçiler açısından büyük önem arz ettiği, 2005 yılında bir hektar alandan elde edilen afyonun değeri 5400 ABD Doları olurken bu değer buğday için 550 ABD Dolarına denk geldiği ifade edilmiştir.

⁵ UNODC 2004 Dünya Uyuşturucu Raporu'na göre; Pakistan ve İran'dan ihraç edilen malların çoğu afyon türevi ve morfin şeklindeyken, Orta Asya yoluyla kaçırılan malların çoğunun eroin şeklinde olduğu yönünde kanıtlar bulunmaktadır. Bu durum, Afganistan'ın doğu ve kuzeydoğu bölgelerinde genellikle sınıra yakın yerlerde kurulmuş pek çok gizli eroin imalathanesiyle ilgili raporlarda da belirtilmiştir. Güney-Batı Asya'da eroin, ele geçirilen afyon türevlerinin üçte birini oluşturmaktadır. Orta Asya'da ise bu oran 2002 yılında % 94'tür. 2002 yılında Orta Asya'da tüm eroin ele geçirme vakalarının % 78'inin gerçekleştiği Tacikistan'da eroin ele geçirme vakaları 2003 yılının ilk on ayında % 80 artmıştır. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), *World Drug Report 2004*, (New York: UNODC, 2004), (http://www.unodc.org/unodc/en/world_drug_report_2004.html)

⁶ Maral Madi, "How Effective is International Anti-Narcotics Cooperation in Central Asia", *Conference Paper*, The Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, 2004, (http://www.silkroadstudies.org/docs/conference_papers/2004/Anti-narcotics%20cooperation%20CA_Oslo.pdf)

⁷ International Narcotics Control Board (INCB), *Annual Report 2004*, (Vienna: INCB, 2004), (http://www.incb.org/incb/annual_report_2004.html)

⁸ United Nations Office on Drugs and Crime, *Afghanistan Opium Survey 2005*, (New York: UNODC, 2005), (http://www.unodc.org/pdf/afg/afg_survey_2005_exsum.pdf)

BM Uyuşturucu ve Suç Önleme Ofisi'nin (UNODC) Afganistan konusunda yayınlamış olduğu 2006 Şubat ayı son gözden geçirme raporunda ise ülkedeki 32 eyaletten 13'ünde, afyon ekiminde bir artış yaşandığına dikkat çekilmiş, 2006 yılının başı itibarıyla bir önceki yılda yaşanan ekim alanlarındaki azalmadan farklı bir durumun söz konusu olduğu belirtilmiştir.⁹ Bu durum, 2006 yılı içinde Afganistan'ın yeniden artan bir afyon ekimi sorunuyla karşı karşıya kalacağı yönünde değerlendirmelerde bulunulmasına yol açmıştır.¹⁰

Bu değerlendirmelere paralel olarak, Afganistan'a komşu ülkelerde özellikle Kuzey Afganistan'daki şehirlerle doğrudan sınır bağlantısı olan Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan'da uyuşturucu kaçakçılığında büyük artışların yaşanmasının beklendiği ifade edilmektedir. Ayrıca, Afganistan'da üretilen eroinin %30'nun, uyuşturucu bağımlılığının, HIV/AIDS salgının ve uyuşturucu kullanımına bağlı ölümlerin artış gösterdiği ve bunların Orta Asya üzerinden kaçırılmakta olduğu değerlendirilmektedir.¹¹

Sivil araştırma kuruluşlarınca Orta Asya bölgesine yönelik yapılan çalışmalarda, Afgan ve Tacik uyuşturucu gruplarının eroinin Avrupa'ya ulaştırılmasına yönelik kanalların oluşturulması ile yakından ilgilendiklerine ve yeni kaçakçılık güzergahlarını denemeye başladıklarına dikkat çekilerek, bu grupların Pakistan ve İran üzerindeki geleneksel uyuşturucu rotalarının sekteye uğratılmasından sonra Orta Asya ile Rusya'daki hızlı uyuşturucu talebini dikkate alarak, Avrupa'ya yapılan uyuşturucu kaçakçılığında Kuzey Rotasını kullanmaya başlamış oldukları belirtilmektedir.¹²

Hiç şüphesiz bölge ülkelerindeki gelir seviyesinin düşük olması, kaçakçılık güzergahı üzerindeki ülkelerdeki uyuşturucu satış fiyatlarının artan düzeyde farklılıklar göstermesi ve tüketim bölgelerine kaçırılan uyuşturucunun üretim bölgelerine kıyasla daha fazla getiri sağlaması uyuşturucu kaçakçılığı faaliyetlerini artıran önemli etkenler olmaktadır.¹³

⁹ United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), *Afghanistan Opium Rapid Assessment Survey*, (New York: UNODC, 2006), (http://www.unodc.org/pdf/research/Afg_RAS_2006.pdf)

¹⁰ *UN Press Release*, 23 Ocak 2006, (<http://www.unis.unvienna.org/unis/pressrels/2006/unisnar935.html>)

¹¹ *UN Press Release*, 25 Kasım 2006, (<http://www.unis.unvienna.org/unis/pressrels/2004/unisnar869.html>)

¹² Kariat Osmonaliev, "Developing Counter-Narcotics Policy in Central Asia", The Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, 2004, (<http://www.silkroadstudies.org/Silkroadpapers/Osmonaliev.pdf>)

¹³ Rus polis birimlerince 2004 yılı içerisinde yapılan bir açıklamada; örneğin Afganistan'da 700 \$ olan 1 kg eroinin Tacikistan sınırını geçtikten sonra fiyatının 1,200 \$ -1500 \$'a, başkent Dushanbe'de 2,300 \$ - 2,500 \$'a daha sonrasında Kazakistan'da 15,000 Türkmenistan'da 25,000 \$'a çıktığı, Rusya'da ise eroinin bağı olarak fiyatın 20,000 \$ - 30,000\$ arasında seyrettiği belirtilmiş, 1 kg.lık saf eroinin

Afganistan kaynaklı uyuşturucunun geleneksel kaçakçılık rotası üzerinde yer alan İran'ın uyuşturucu ile mücadelede nispeten elde etmiş olduğu başarı, bu ülke üzerinden geçen kaçakçılık rotasının kullanımını güçleştirmiş ve uyuşturucu kaçakçılık güzergahları açısından Orta Asya'nın rolünü daha da arttırmıştır. Afganistan'a yapılan müdahale öncesi yıllarda Taliban'ın Afganistan'daki kontrolünü zamanla güçlendirmeye başlamasıyla birlikte, İran kendi doğu sınırlarındaki denetimleri arttırmaya yönelik önemli adımlar atmıştır.¹⁴

İran, sınırlarındaki güvenlik görevlilerinin sayısını arttırmanın yanı sıra yeni sınır kontrol noktaları oluşturarak kaçakçılara karşı gerekli güvenlik tedbirlerinin alınabilmesi için yüksek meblağlarda para harcamasında bulunmuştur. Bunun karşılığında bazı kaçakçılar, Türkiye ve Batı Avrupa'ya giden farklı kaçakçılık güzergahları aramaya yönelmiş, Orta Asya ile Rusya'nın kontrol açısından zayıf sınırları çekici ve alternatif güzergahlar olarak ön plana çıkmıştır.¹⁵

İran'da gerçekleşen bu gelişmelerin yanı sıra, Türkiye bağlantılı uyuşturucu kaçakçılık örgütleri de Afganistan kaynaklı uyuşturucunun Avrupa'ya kaçırılmasında etkin olan Balkan Rotası üzerinde yoğun kanun uygulayıcı önlemlere maruz kalmaktadır. Her ne kadar Balkan Rotası, Avrupa için daha büyük bir tehdit olarak algılanıyor olsa da Afganistanlı ve Orta Asyalı kaçakçılar eroinin Kuzey Rotası üzerinden Rusya'ya ve oradan da Batı Avrupa'ya kaçakçılığını daha kolay bir yol olarak görmektedirler.

Özellikle, uyuşturucunun tüketim bölgelerine kaçırılmasında Rus şebekelerinin kullanılarak bunlardan yararlanılmak istenmesinden dolayı, uyuşturucunun ticari amaçlı alım satım fiyatları Orta Asya'da nispeten daha düşük düzeylerde gerçekleşmektedir. ABD Uyuşturucu ile Mücadele Ajansı (DEA) tarafından yapılan değerlendirmelerde ise Orta Asya kökenli kaçakçıların daha çok Rusya'nın

fiyatının Batı Avrupa ve ABD ise 50,000 \$ - 150,000 \$ arasında olmak üzere muazzam bir biçimde artış gösterdiğine dikkat çekilmiştir. *RFE / RL Reports*, 17 Aralık 2004, (<http://www.rferl.org/reports/centralasia/2004/12/45-171204.asp>)

¹⁴ Afganistan'dan gelen uyuşturucunun kendi vatandaşlarına ve Batı'ya ulaşmasının önüne geçilmesinde İran'ın güçlü bir kararlılık gösterdiği görülmektedir. Ağır silahlarla donatılmış olan uyuşturucu kaçakçılarıyla mücadelede son 20 yıl içerisinde 3200'den fazla İran güvenlik görevlisi hayatını kaybetmiştir. İran'ın Afganistan ve Pakistan sınırında düzenli olarak 3000 kanun uygulayıcı personeli görev yapmaktadır. *USA International Narcotics Control Strategy Report 2005*, (<http://www.state.gov/g/inl/rls/nrcrpt/2005/vol1/html/42369.htm>)

¹⁵ UNODC tarafından 2005 Haziran ayı içerisinde "UNODC 2005 Dünya Uyuşturucu Raporu" konusunda verilen bir brifingde, Afganistan kaynaklı eroin kaçakçılığının kontrol altına alınmasında, coğrafi konumları itibarıyla transit ülke durumunda olan ülkelerin yakalama faaliyetlerinin önemine dikkat çekilmiş, bu bağlamda Pakistan, İran ve Türkiye'nin yakalamalardaki başarılarının söz konusu eroinin Batı Avrupa'ya ulaşmasının önündeki en büyük engel teşkil ettiği, ayrıca tüm bu ülkelerin uyuşturucu kaçakçılığına karşı ciddi önlemleriyle bilinen ülkeler olduğu ifade edilmiştir.

doğusuna konuşlanmış olmasından dolayı, bu kaçakçılık örgütlerinin Rus suç örgütleri ile eroinin Pasifik Okyanusu'na sınırı bulunan ülkeler ile ABD'deki daha karlı piyasalara kaçırılmasında işbirliğinde buldukları belirtilmektedir.¹⁶

Sonuçta, Orta Asya'nın uyuşturucu kaçakçılığıyla mücadelede sınırlı bir kararlılığa ve zayıf politik yapılara sahip olması da bu coğrafyanın Avrupa'daki tüketim pazarları ile oldukça müsait bir bağlantı bölgesi olmasına yol açmaktadır. Bu durum, Güney ve Kuzey Asyalı kaçakçılar için bölgeyi, deniz ve hava yoluyla Avrupa'ya yapılan ve güvenli olmayan kaçakçılık yerine doğrudan Orta Asya üzerinden kaçakçılık yapmak açısından daha karlı ve cazip kılmaktadır.¹⁷

1990'lardan günümüze değin Orta Asya'daki uyuşturucu sorunun gelişmesindeki temel faktörler şunlardır:¹⁸

- Afganistan'daki uyuşturucu üretiminin birkaç yıla özgü sınırlı üretimin yanı sıra, sürekli bir artış göstermesi ve ülke dışına yapılan kaçakçılık miktarının artması,
- Bağımsız Devletler Topluluğu ve Avrupa'daki uyuşturucu talebinin artması,
- Eski Sovyetler Birliği ülkelerinin üzerinden "Karadeniz Rotası"nın oluşturulması; bu rotanın İran sınırı boyunca yapılan kontrollerin artması nedeniyle daha da artan bir öneme sahip olması,
- Bölgedeki kötü sosyal ve ekonomik koşullar ve bunun sonucunda toplumun alt katmanlarındaki kişilerin uyuşturucu ticareti işine girmeleri,
- Rehabilitasyon ve tıbbi kliniklerin yetersiz olması, uyuşturucu kullanımını önleme programlarının zayıf kalması,
- Kullanılan uyuşturucu maddelerinin HIV/AIDS, tüberküloz ve diğer salgın hastalıkların yayılmasına yol açarak zamanla değişiklik göstermesi ve bağımlılığın giderek artması,
- Kullanıcı sayısındaki artışla birlikte yeni sentetik uyuşturucuların (ecstasy gibi) yeni tehditlere yol açması,
- Doğal yetişen kenevir ve efedrin formunda olmak üzere hammadde halindeki baz morfininin mevcudiyeti, bazı bölgelerde sürekli yasadışı haşhaş ekiminin gerçekleşmesi,

¹⁶ US Drug Enforcement Administration, *Heroin Trafficking In Russia's Troubled East*, (Washington: DEA Publication, 2004), (<http://www.usdoj.gov/dea/pubs/intel/03053/03053.html>)

¹⁷ Niklas Swanstrom, "Central Asia As A Transit Region For Drugs", *Asia Times*, 28 Ağustos 2003, (http://www.atimes.com/atimes/Central_Asia/EH28Ag01.html)

¹⁸ Kairat Osmonaliev, "Developing Counter-Narcotics Policy in Central Asia", The Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, 2004, (<http://www.silkroadstudies.org/Silkroadpapers/Osmonaliev.pdf>)

• Yaşanan iç çatışmalar nedeniyle uyuşturucu kaçakçılığı ve bağımlılığına ilişkin güncel verilere ulaşılamaması, bölge ülkelerince yapılan resmi açıklamalardaki tutarsızlıklar, bazı batılı uzmanların kimi zaman yerel haşhaş ve kenevir ekim miktarları konusunda yanlış değerlendirmelerde bulunması.¹⁹

Bu değerlendirmelerin yanı sıra Afganistan ve Orta Asya konusunda çok sayıda araştırmaya imza atmış Ahmed Rashid, Orta Asya'daki bölgesel işbirliğini arttırmaya yönelik önemli adımlar atılmasına karşın ülkelerin uyuşturucuyla mücadele eden kanun uygulayıcı ve gümrük birimlerinin kaynak ve yetiştirilmiş elaman sorunu yaşadıklarına dikkat çekerek, uyuşturucu ticareti ve silah alım satımı ile bölgedeki terörist örgütlerle İslamcı radikal grupların faaliyetleri arasında güçlü bir bağlantının bulunduğu işaret etmektedir.²⁰

Orta Asya bölgesindeki istikrarsızlığı besleyen isyancı gruplar, afyon ekimi ve eroin üretiminin korunmasından kaçakçılık rotalarının oluşturulmasına kadar bölgede yaşanan uyuşturucu sorunun her boyutunda önemli roller oynamaktadırlar.²¹

Örneğin, Özbekistan İslami Hareketi (Islamic Movement of Uzbekistan - IMU), kurye olarak bölgedeki militan ağını kullanarak, Afganistan'dan gelip Orta Asya üzerinden Rusya ve Avrupa'ya yapılan eroin kaçakçılığının büyük bir kısmını kontrol etmektedir. Bir çok gözlemciye göre Özbekistan İslami Hareketi, isyancı bir grubun sonradan bir suç örgütüne dönüşmesine örnek gösterilmektedir. Bölgesel olarak yürütmüş olduğu faaliyetlerinin -1999 yılında gerçekleşen Kırgızistan saldırısında olduğu gibi- tamamıyla uyuşturucu kaçakçılıyla bağlantılı olarak yeni kaçakçılık rotalarının oluşturulması amacıyla gerçekleştirildiği değerlendirilmektedir. Buna ek olarak, Özbekistan İslami Hareketi'nin büyük miktarda ham afyonun eroine dönüştürülmek amacıyla Tacikistan'a yapılan kaçakçılıkta da önemli rol üstlendiği belirtilmektedir.

Özbekistan İslami Hareketi, öncelikli destekçisi olan Taliban'ın ağır bir yenilgi alması ve 2001 yılının sonunda liderleri Cuma Namangani'nin öldürülmesi ile büyük sıkıntı içerisine girmiştir. Buna karşın, büyük bir ihtimalle uyuşturucu

¹⁹ Örneğin, Batılı bir araştırmacı tarafından "Orta Asya'da 4.5 milyon hektarlık kenevir alanının Chuy Valley'de ekildiği ve bu bölgede yıllık 6000 ton esrar üretimini gerçekleştirilebileceği açıklanmışken, bu değerler UNODC'nin "Kırgızistan, Tacikistan ve Kazakistan'da Yasadışı Uyuşturucu Ekim Alanlarının Tesbiti" başlıklı projesindeki bilgilerle çatışmaktadır.

²⁰ "Central Asia: Regional Impact of the Afghan Heroin Trade", *IRIN News*, Ağustos 2004, (<http://www.plusnews.org/webspecials/opium/regOvr.asp>)

²¹ Justin L. Miller, "The Narco-Insurgent Nexus in Central Asia and Afghanistan", *National Interest*, Cilt:21, Sayı:18, Mayıs 2003, (<http://www.inthenationalinterest.com/Articles/Vol2Issue18/vol2issue18Millerpfv.html>)

ticaretinden daha fazla kazanç sağlanması amacıyla örgüt tarafından kurulan lojistik bağlantılar ve rotalar militanları tarafından kullanılmaya devam etmektedir. Özbekistan İslami Hareketi'nin küçük ya da radikal grupların birleşmesi tarzında yeniden dirilmesinin, ileride başlıca amacın uyuşturucu kaçakçılığı işini yürütmek olacağı ve böylelikle de bu durumun eski politik motivasyonlu örgütlerin, Kolombiya'daki FARC (Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri) örneğinde olduğu gibi, özellikle uyuşturucu kaçakçılık örgütleri yönünde gelişme göstermesine yol açacağı değerlendirilmektedir. Zamanla artan şiddet bölgede istikrarsızlık yaratma eğiliminde olup örgütün yeniden dirilmesine zemin hazırlamakta ve yakın coğrafyalardaki piyasa bölgelerine yönelik uyuşturucu trafiğini kolaylaştırmaktadır.

Uyuşturucu ve isyancı gruplar arasındaki bağlantılar ele alındığında, özellikle diaspora ve siyasi mülteciler gibi isyancılara karşı dışardan sağlanan desteğin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu yüzden, çoğu uzman tarafınca göçmenlerin bazı zamanlarda eş zamanlı olarak uyuşturucu kaçakçılığı faaliyetlerini ve isyancıları destekledikleri göz ardı edilmemektedir.²²

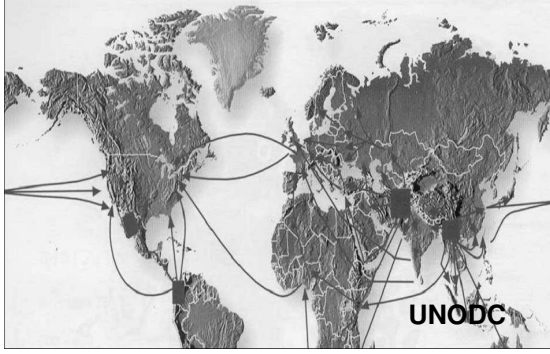
Yıllarca bölgede devam eden çatışmalar, binlerce insanın komşu ve diğer ülkelere göç etmesine yol açmaktadır. İsyancıların yenilip bozguna uğratılmasıyla birlikte dış destek ağları tamamen ortadan kaybolmamakta ve tehdit yaratmaya devam etmektedir. Süreklilik arz eden uyuşturucu talebi, bir bölgedeki artan yasaklamaların ve başarılı çalışmaların sadece uyuşturucu ticaretinin yerini değiştirdiğini onu tamamıyla ortadan kaldırmadığını göstermektedir.

Sonuç olarak, uyuşturucu konusunda incelemelerde bulunmak isteyen araştırmacıların, ele aldıkları önemli diaspora ve göçmen topluluklarının buldukları bölgeleri uyuşturucu üretimi ve kaçakçılığının artabileceği alanlar olarak önceden görmesi, sosyo-ekonomik koşulları, mevcut kaçakçılık rotalarını, yerel toplumların daha bağımlı bir hale gelerek isyancı gruplar tarafınca yönlendirilebileceğini ve ev sahibi ülkenin kendi toprakları içerisindeki etnik azınlıkları yönetebilme kabiliyetini göz önünde bulundurması gerekmektedir.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) Nisan 2002'deki gönüllü geri dönüş programı başlatmasından 2004 yılına kadar özellikle İran ve Pakistan'dan, 3.6 milyondan fazla Afgan mülteci kendi evlerine geri dönmüş

²² Örneğin mülteci kampları başlangıçta Özbekistan İslami Hareketi'nin suç yapısının desteklenmesinde önemli roller oynamıştır. Tacikistan'daki İslami muhalefet ve Pamiri nüfusu 1992 yılından 1998'e kadar Afganistan'a sığınmış ve afyon üretimiyle yakından ilişki kurmaya başlamıştır. Justin L. Miller, "The Narco-Insurgent Nexus in Central Asia and Afghanistan", *National Interest*, Cilt:21, Sayı:18, Mayıs 2003, (<http://www.inthenationalinterest.com/Articles/Vol21Issue18/vol21issue18Millerpfv.html>)

bulunmaktadır.²³ Hiç şüphesiz, bu insanların yeni iş ortamlarında çalıştırılmaması ve uyuşturucu ekimi ile kaçakçılık faaliyetlerine katılmaları durumunda uyuşturucu problemine karşı yürütülen çalışmalar olumsuz yönde etkilenecektir.

Orta Asya'da gelişmekte olan uyuşturucu sorununun nedenlerine ilişkin yapılan bu değerlendirmelerin ardından, bölgedeki mevcut kaçakçılık güzergahlarını ele alacak olursak, Kuzey Rotası olarak bilinen ana kaçakçılık rotasının bir parçası olmak üzere, Orta Asya toprakları üzerinden

yapılan uyuşturucu kaçakçılığında birden fazla kaçakçılık rotasının ön plana çıktığı görülmektedir. En fazla göze çarpan rotalardan biri ise Özbekistan İslami Hareketi'nin 1999 yılında bölgeye zorla girmiş olduğu Batken Bölgesinin ismiyle anılmakta olan Batken Rotası'dır.²⁴ Kuzey Rotası ise hem doğrudan Afganistan hem de İran üzerinden Türkmenistan'a olmak üzere iki koldan birden beslenmektedir.

Orta Asya ülkeleri, başlıca uyuşturucu üretici ülkeler olarak görülmemekte fakat tüketim pazarının büyüme göstermesiyle birlikte değişilmiş olduğu gibi yaygın bir şekilde Afgan afyonunun kaçakçılığında transit bir bölge olarak kullanılmaktadır. Orta Asya'ya yapılan kaçakçılık başlıca olarak Afganistan ile komşuları olan Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan üzerinden gerçekleştirilmektedir. Diğer taraftan asetik anhidrit maddesi²⁵, özellikle Türkmenistan üzerinden olmak üzere Afganistan'a kaçırılmaktadır. Rus Güvenlik Birimlerine göre, Afgan uyuşturucusunun kaçırıldığı güzergahlar şu şekildedir: Uyuşturucunun %45'lik kısmı Pakistan üzerinden olmak üzere Güney Rotası'ndan; %30'luk kısmı İran üzerinden olmak üzere Batı Rotası ile Orta Asya ülkelerinin oluşturmuş olduğu Kuzey Rotası'ndan; %25'lik kısmı ise Türkmenistan üzerinden kaçırılmaktadır. Rus uzmanlara göre Afganistan dışına çıkarılan uyuşturucunun %30'luk kısmından;

²³ BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, *Haberler*, 13 Eylül 2004, (http://www.unhcr.org.tr/index_haber.asp?haber=408)

²⁴ Batken Bölgesi: Kırgızistan'ın güney batı köşesinde yer alan ve büyük bir kısmı Tacikistan ile Özbekistan sınırlarıyla çevrili bölge. Bkz (http://eng.gateway.kg/reg_batken)

²⁵ Eroin imalatında vazgeçilmez bir madde olan asetik anhidrit maddesi kuvvetli kokusu ile hissedilebilen, renksiz bir sıvı olup, 1 kg. eroin maddesinin üretiminde 2-2,5 litre asetik anhidrit maddesine ihtiyaç duyulmaktadır.

%60-70'lik bir kısmı Rusya'da kalmakta, %30-40'lık kısmı ise buradan Avrupa pazarlarına ulaştırılmaktadır.²⁶

Hali hazırda Afganistan'dan getirilip Orta Asya ülkeleri üzerinden kaçırılan uyuşturucu miktarı konusunda ise net bir bilgi bulunmamaktadır. 5 Mart 2004 tarihinde Tacikistan Uyuşturucu Kontrol Birimi'nin (DCA) Müdürü Ghaffor Mirzoyev tarafından yapılan açıklamaya göre, Afgan uyuşturucusunun sadece %15'lik kısmı Tacikistan'a kaçırılmaktayken, geriye kalan %85'lik kısmı İran, Türkiye, Özbekistan ve Türk-menistan üzerinden kaçırılmaktadır. Buna karşın, 2003 yılında zamanın Kırgızistan Başkanlık İdaresinin Başkanı olan Bolot Januzakov tarafından yapılan açıklamalarda ise Afgan uyuşturucusunun %75'i Orta Asya üzerinden kaçırılmaktadır. Belirtilen oranlar arasındaki ciddi farklılıklar, değişik rotalar üzerinden yapılan uyuşturucu kaçakçılık verilerine ilişkin net verilerin elde bulunmadığını göstermektedir.

Orta Asya bölgesi, Afganistan kaynaklı uyuşturucunun kaçakçılığında farklı güzergahların açılmasına zemin oluşturuyor olmasının yanı sıra bölge ülkelerinde artmakta olan uyuşturucu madde bağımlılığı gibi ciddi bir sorunla daha karşı karşıya gelmiş bulunmaktadır.²⁷

Afganistan'ın bulunmuş olduğu coğrafyada uyuşturucu kaçakçılığı ve kullanımı hızla artış göstererek ekonomik ve sosyal istikrarı dinamitlemekte, Orta Asya'daki enjektör yoluyla uyuşturucu kullanımı HIV/AIDS'in yayılmasında başlıca etken olmaya devam etmektedir.²⁸

BM HIV/AIDS Programı'nın 2004 Global AIDS Raporu'nda, HIV/AIDS salgınının Orta Asya'da gittikçe daha fazla yaygınlaştığından bahsedilerek, son zamanlarda başta Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan tarafından olmak üzere, çoğunluğu enjektör yoluyla uyuşturucu kullanan ve HIV virüsü taşıyan kişilerin sayısında bir artış yaşandığı belirtilmektedir. Aynı raporda Orta Asya'nın Batı ve Doğu arasındaki başlıca uyuşturucu kaçakçılığı rotalarının bir kavşağı olduğu ve kimi yerlerde eroinin alkolden daha ucuz fiyatlara satıldığına dair duyuların

²⁶ Maral Madi, "How Effective is International Anti-Narcotics Cooperation in Central Asia", *Conference Paper*, The Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, 2004, (http://www.silkroadstudies.org/docs/conference_papers/2004/Anti-narcotics%20cooperation%20CA_Oslo.pdf)

²⁷ Orta Asya'nın uyuşturucu kaçakçılığındaki transit konumunu göz önüne aldığımızda, uyuşturucu bağımlılığı sorunu sadece bu bölgeye has bir sorun olarak görülmemektedir. Nitekim UNODC Genel Direktörü Antonio Maria Costa'ya göre 1996 yılında Rusya'daki uyuşturucu bağımlılarının sadece %1'i eroin kullanmaktayken 2003 yılında bu oran yaklaşık olarak %30'u bulmuş durumdadır.

²⁸ International Narcotics Control Board (INCB), *Annual Report 2004*, (Vienna: INCB, 2004), (http://www.incb.org/incb/annual_report_2004.html)

olduğu ifade edilmektedir.²⁹ BM HIV/AIDS Programı'nın 2005 yılına ilişkin değerlendirmelerinde ise Doğu Avrupa ve Orta Asya'da HIV virüsü taşıyıcılarının sayısının geçen yıla kıyasla yaklaşık 270.000 kişilik bir artışla 1.6 milyona ulaşmış olduğu, eski Sovyetler Birliği ülkelerindeki durumun da artan HIV virüsü taşıyıcılarının sayısı ile birlikte ciddiyetini korumaya devam ettiği belirtilmektedir.³⁰

1995 yılından bu yana eroin yakalamalarında 30 kat artış yaşanmış olan Orta Asya ülkelerinin, resmi uyuşturucu kullanıcı sayısına ilişkin verileri oldukça düşük düzeyde gerçekleşmektedir. Buna karşın gerçek miktarların 10 ya da 15 kat daha fazla olabileceği düşünülmektedir. Afganistan'a olan yakınlık ve sınırların kolay geçişlere müsait olması, uyuşturucunun kolaylıkla bölgede bulunmasına yol açarken nüfus içerisindeki bağımlılığı da hızlı bir oranda arttırmaktadır. Çok sayıdaki uyuşturucu kullanıcısının kayıt altına alınmamış olması ve uluslararası örgütler tarafından hazırlanan raporların sadece ülkelerin resmi makamlarınca sunulan bilgileri veri alması nedeniyle yayımlanan istatistikler gerçek durumu yansıtmamaktadır. Açıkça görülmektedir ki Orta Asya, sürekli ve hızlı bir şekilde büyüyen bir uyuşturucu tüketim bölgesi olmakta ve bu durum da Afganistan'dan gelen uyuşturucu talebini arttırmaya devam etmektedir.³¹

Kazakistan ve Kırgızistan, diğer Orta Asya ülkelerine nazaran daha açık bir tutumla uyuşturucu bağımlılığı ve HIV/AIDS sorununun varlığını kabul etmekte ve bundan dolayı da kullanıcı sayısı konusunda nispeten daha yüksek rakamlar rapor etmektedir. Tacikistan'daki veriler, 1992-1997 yılları arasında süregelen sivil savaşla ortaya çıkan zayıflama nedeniyle güvenilir bulunmamaktadır. Türkmenistan ve Özbekistan ise uyuşturucu bağımlıları ve onların ailelerinin HIV virüsü taşıyan insanlarda olduğu gibi toplum içerisinde ağır bir şekilde damgalanması sebebiyle uyuşturucu kullanıcıları sayısında düşük rakamlar göstermektedir.³²

Orta Asya'da gerek uyuşturucu kaçakçılığı gerekse artan uyuşturucu bağımlılığıyla mücadele açısından, Afganistan'daki ulusal çapta yürütülen polisiye çalışmaların ve alternatif kalkınma programlarının yanı sıra Afganistan'ın komşu ülkeleriyle gerçekleştireceği yakın işbirliği ve dayanışma da büyük önem taşımaktadır.

²⁹ UNAIDS, *2004 Report on The Global AIDS Epidemic*, (Geneva: UNAIDS, 2004), (http://www.unaids.org/bangkok2004/GAR2004_html/GAR2004_00_en.htm)

³⁰ UNAIDS, *AIDS Epidemic Update: December 2005*, (Geneva: UNAIDS, 2005), (http://www.unaids.org/epi/2005/doc/EPIupdate2005_html_en/epi05_00_en.htm)

³¹ Maral Madi, "How Effective is International Anti-Narcotics Cooperation in Central Asia", *Conference Paper*, The Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, 2004, (http://www.silkroadstudies.org/docs/conference_papers/2004/Anti-narcotics%20cooperation%20CA_Oslo.pdf)

³² a.g.e.

Bu anlayıştan hareketle, 22 Aralık 2002 tarihinde Kabil’de Afganistan ile Çin, İran, Pakistan ve Afganistan’a komşu üç Orta Asya ülkesi (Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan) arasında “İyi Komşuluk İlişkileri Deklarasyonu” imzalanmıştır. Bu ilk adımı, daha sonrasında aynı imzacı devletler arasında imzalanmak üzere, 22 Eylül 2003 tarihli “Yakın Ticaret, Ulaşım ve Yatırım Alanında İşbirliği Deklarasyonu” ve 1 Nisan 2004 tarihli “Kabil Deklarasyonu Çerçevesinde Uyuşturucuyla Mücadele Berlin Deklarasyonu” takip etmiştir.³³

Berlin Deklarasyonu ile imzacı ülkelerin uyuşturucu ile mücadelecı birimleri arasında istihbarat ve bilgi paylaşımı ve dayanışmaya gidilmesi, kapsamlı ulusal uyuşturucu stratejilerinin geliştirilmesi, elverdiği ölçüde alternatif kalkınma yollarının geliştirilmesi ve sınır güvenliklerinin artırılması öngörülmektedir.³⁴

Berlin Deklarasyonu ile aynı zamanda Orta Asya’da Afganistan çevresinde bir güvenlik çemberinin oluşturularak uyuşturucuyla mücadelede işbirliğinin artırılması hedeflenmektedir.³⁵

Afganistan öncülüğünde yürütülen girişimlerin yanı sıra, son 10 yıl içerisinde Orta Asya ülkeleri tarafınca da, uyuşturucu kaçakçıları açısından bölge içi mal ticaretinin, rüşvete yatkın kanun uygulayıcı birimlerin, zayıf bölgesel sınırların, ortak kullanılan dillerin, kültürel yakınlıkların ve etnik diasporaların, Afgan uyuşturucusunun kaçakçılığında “Kuzey Rotası”nın oluşup gelişmesine uygun bir zemin oluşturduğu çok iyi bilindiği için, ortak işbirliğine yönelik çalışmalara özen gösterilmektedir.³⁶

Beş Orta Asya ülkesi de Birleşmiş Milletler’in uyuşturucu ile mücadele sözleşmelerini onaylamış bulunmaktadır: 1961 BM Uyuşturucu Maddeler Tek Sözleşmesi, 1971 Psikotrop Maddeler Sözleşmesi, 1988 Yasadışı Uyuşturucu ve Psikotrop Maddelerle Mücadele Sözleşmesi ile 2000 Sınırşan Organize Suçlarla Mücadele Sözleşmesi. Sadece bölgedeki iki ülkede, Tacikistan ve Kırgızistan’da Uyuşturucu Kontrol Birimi (Drug Control Agency) bulunmakta, diğer Orta Asya

³³ Hikmet Çetin, “Afghanistan At The Crossroads Of History”, *Turkish Policy Quarterly*, Cilt:3, Sayı:2, Yaz 2004, (http://www.turkishpolicy.com/default.asp?show=sum2004_Hikmet_Cetin)

³⁴ *Berlin Declaration on Counter-Narcotics*, 1 Nisan 2004, (<http://www.ag-afghanistan.de/berlinantidrugs.htm>)

³⁵ International Narcotics Control Board (INCB), *Annual Report 2004*, (Vienna: INCB, 2004), (http://www.incb.org/e/ar/2004/incb_report_2004_3.pdf)

³⁶ Örneğin, Orta Asya coğrafyasındaki HIV/AIDS salgınının önüne geçebilmek amacıyla 2004 Haziran ayı içerisinde Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan arasında bölgesel bir işbirliği anlaşması imzalanmıştır. İmzacı ülkeler uyuşturucu kullanımı ve HIV/AIDS konusunda insanların bilinçlendirilmesini konu alan ortak çalışmaların yürütülmesi üzerinde mutabık kalmışlardır. International Narcotics Control Board (INCB), *Annual Report 2004*, (Vienna: INCB, 2004), (http://www.incb.org/incb/annual_report_2004.html)

ülkelerinde ise yasadışı uyuşturucuyla mücadele komisyonları bulunmaktadır. Ancak, uyuşturucu sorunuyla mücadelede kontrol birimleri ile komisyonlar arasındaki işbirliğinde mevcut kurumsal farklılıklar büyük bir sorun olarak kabul edilmekte ve bu durum uyuşturucu sorunuyla mücadele eden bölgesel yapılar arasındaki işbirliği kanallarının yeterince açık olmamasından kaynaklanan verimsizliği arttırmaktadır.³⁷

Orta Asya ülkeleri içerisinde Kırgızistan, 1998 Nisan ayında “Yasadışı Uyuşturucu ve Psikotrop Maddelerle Kimyasal Maddeler” konusunda bölgedeki ilk kapsamlı kanunu kabul eden ülke olmuştur. Günümüz itibarıyla Kırgızistan’da ölüm cezası ertelenmiş durumdadır. Aynı şekilde Tacikistan da 2003 Haziran ayında Ceza Kanunu’nu yeniden gözden geçirmiş, 2004 Haziran ayında ise ölüm cezası uygulamasını ertelemiştir. Türkmenistan’da ise 1998 yılında yürürlüğe giren Ceza Kanunu hükümlerince uyuşturucu üretimi, kaçakçılığı, alım satımı ve bulundurulması yasa dışıdır ve 1999 Aralık ayında yayımlanan başkanlık kararnamesi ile ölüm cezası ertelenmiş durumdadır. 1998 yılında da Özbekistan, suç soruşturmasını başlatmak için gerekli el konulan uyuşturucu miktarını azaltmak ve dava açılmasına neden olacak nitelikte dağıtım amaçlı uyuşturucu bulundurma miktarını aşağıya çekmek için ceza yasasında düzenlemeler yapmıştır. Yasal alanda atılmış olan bu tür adımlara Orta Asya ülke-lerinin tek tek ele alınacağı bölümlerde yeniden değinilecek olmakla birlikte, uyuşturucu bağlantılı suçların soruşturulmasının Orta Asya devletlerinde başarıyla sonuçlanmadığını not etmek gerekmektedir. Kanun uygulayıcı birimler sokak satıcılarını ve bağımlılıkları göz altına almakta fakat satıcı ve organizatörlerin çoğuna dokunulmamaktadır. Hatta çoğu Orta Asya ülkesi, uyuşturucu bağlantılı suçlamaları muha-lefet liderlerine ve insan hakları faaliyetlerine karşı kullanmaktadır.³⁸

Tüm bu gelişmelerin yanı sıra, Orta Asya ülkeleri, uyuşturucu kaçakçılığı ve kullanımı ile mücadele amacıyla uluslararası yardımlar almaya devam etmektedir. 2004 yılı içerisinde yapılan uluslararası yardımlar, doğrudan yerel ve bölgesel girişimlere yönelik olup uyuşturucu konusunda veri toplanmasının ve paylaşımının geliştirilmesi ile sınır kontrollerinin güçlendirilmesine yönelik gerçekleşmiştir. BM Uluslararası Uyuşturucu Kontrol Kurulu (INCB), bölge ülkelerini Orta Asya

³⁷ Maral Madi, “How Effective is International Anti-Narcotics Cooperation in Central Asia”, The Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, 2004, (http://www.silkroadstudies.org/docs/conference_papers/2004/Anti-narcotics%20cooperation%20CA_Oslo.pdf)

³⁸ a.g.e.

ülkelerindeki etkin sınır kontrollerini garanti edecek karşılıklı işbirliği anlaşmalarında bulunmaya teşvik etmektedir.³⁹

Ayrıca, suçla mücadele alanında bölgede önemli bir koordinasyon hizmeti sunması beklenen ve UNODC tarafından yürütülmekte olan bir proje çerçevesinde "Orta Asya Bölgesel Bilgi ve Koordinasyon Merkezi"nin (CARICC) kurulması planlanmaktadır. Bu kapsamda 1996 tarihli "Uyuşturucu Kontrolü Alanında Bölgesel İşbirliği'ne İlişkin Mutabakat Muhtırası" taraflarının (Azerbaycan, Kırgızistan, Özbekistan, Rusya Federasyonu, Tacikistan ve Türkmenistan) temsilcilerinden oluşması öngörülen Proje Gru-bu'nun ilk toplantısı, UNODC'nin koordinasyonunda 23-24 Mart 2005 tarihlerinde Özbekistan/Taşkent'te yapılmıştır.

Üç aşamalı olarak hayata geçirilmek istenen merkezin hangi ülkede kurulacağı ilk başlarda yapılan onca görüşmeye rağmen bir türlü netlik kazanmamışken, 7-8 Şubat 2006 tarihinde Özbekistan/Taşkent'te düzenlenen toplantı sonucunda, anılan birimin merkezinin Kazakistan/Alma-Ata'da kurulması kararlaştırılmıştır.⁴⁰ Bundan sonra projenin ikinci aşamasına geçilerek, bölge ülkelerinin kanun uygulayıcı personellerinin görev alacağı CARICC yapılıncası ile suçla mücadele alanında işbirliğine yönelik olarak Orta Asya'da büyük bir adım atılmış bulunmaktadır. CARICC'in üstleneceği faaliyetler ile uyuşturucu bağlantılı istihbarat çalışmalarının yürütülmesi ve bölge ülkelerinin kanun uygulayıcı birimleri arasında gerekli koordinasyonun sağlanarak bilgi alışverişinde bulunulması amaçlanmaktadır. Aşağıda sırasıyla Orta Asya ülkelerindeki uyuşturucu sorunun genel boyutlarına ve bu alanda anılan ülkeler tarafından yürütülen çalışmalara yer verilecektir.

Kazakistan

Kazakistan, Afgan eroin ve afyonunun Rusya ve Avrupa'ya transitinde büyük bir rota olma yolunda ilerlemektedir. Kimi uzmanlara göre yaklaşık olarak 100-150 ton Afgan uyuşturucusunun Kazakistan'a kaçırıldığı, bunun ise %30'nun Kazakistan içerisinde satılmakta olduğu tahmin edilmektedir.⁴¹

UNODC verilerine göre Afgan afyonunun %30'u Orta Asya üzerinden kaçırılmaktayken bunun da %70'i (yaklaşık 800-1000 metrik ton) Kazakistan üzerinden kaçırılmaktadır. Kazakistan hükümetine göre ise Kazakistan üzerinden

³⁹ International Narcotics Control Board (INCB), *Annual Report 2004*, (Vienna: INCB, 2004), (http://www.incb.org/incb/annual_report_2004.html)

⁴⁰ United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), *Press Release*, 8 Şubat 2006, (http://www.unodc.org/unodc/en/press_release_2006-02-08.html)

⁴¹ *USA International Narcotics Control Strategy Report*, Mart 2005, (<http://www.state.gov/g/inl/rls/nrcrpt/2005/vol1/html/42368.htm>)

yapılan kaçakçılık oldukça düşük düzeyde gerçekleşmektedir.⁴² Kazakistan üzerinden geçen ve Afgan kaynaklı uyuşturucunun kaçırıldığı ana rotalar doğrudan Tacikistan ve Kırgızistan ya da Türkmenistan ve Özbekistan üzerinden gelmektedir.⁴³

Kazakistan Ulusal Yasal İstatistik ve Bilgi Merkezi'nde görevli uzmanlara göre özellikle Karaganda, Pavlodor, Çimkent, Atyrau ve Almatı'nın yer aldığı Güney, Orta ve Batı Kazakistan bölgeleri uyuşturucu kaçakçılığının yoğun olarak yaşandığı alanları oluşturmaktadır.⁴⁴

Yabani ortamlarda yetişebilen marijuna ve ephedra⁴⁵ için çok geniş topraklara sahip olan Kazakistan'da küçük çaplı afyon yetiştirilmesi, Kazakistan'ın büyük bir uyuşturucu üreticisi ülke olabileceğine işaret ediyor olsa da elde edilen veriler yerel üretimlerin çok sınırlı düzeyde olduğu ve daha çok ülke içi kullanımı karşılamak ve küçük çapta da olsa Rusya'ya kaçırılmak için yapıldığını göstermektedir.⁴⁶ Kuzey Kazakistan'ın yaklaşık 1,2 milyon hektarlık topraklarında yabancı bir biçimde olmak üzere Marijuna ve ephedre yetiştirilebilmekte, Orta Asya'da satılmakta olan marijunanın %90'nın Kazakistan kaynaklı olduğu tahmin edilmektedir.⁴⁷

Kazakistan'ın daimi sorunlarından birini 130,000 hektarlık alanıyla birlikte yıllık 145 ton marijuna ve 6 ton esrar üretiminin gerçekleştirildiği tahmin edilen güneyindeki Chu Vadisi oluşturmaktadır. Bu bölge, bütün Bağımsız Devletler Topluluğu'na üye ülkelerdeki uyuşturucu kaçakçısı grupları kendisine çekmektedir. Kazakistan İçişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamalarda uyuşturucu kullanıcılarının %70'nin Chu Vadisi'nde yetiştirilen kenevirden yapılmış uyuşturucu maddelerini kullanmakta olduğu belirtilmiştir. Bölge insanı tarafından yerli dilinde "trafka" olarak

⁴² Uyuşturucu, Kuzey Kazakistan üzerinden özellikle demiryolu ulaşımıyla Rusya ve Avrupa'ya kaçınılmaktadır. Bazı tahminlere göre Rusya'ya götürülmek istenen Afgan uyuşturucusunun %20'sinin Kazakistan'da tutulduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca, Kazakistan Ulusal Yasal İstatistik ve Bilgi Merkezi'nce (Law Statistics and Information Center - LSIC) 2003 yılında demiryolu ulaşımı üzerinden 264 kaçakçılık olayının meydana geldiği belirtilmiştir.

⁴³ *USA International Narcotics Control Strategy Report*, Mart 2005, (<http://www.state.gov/g/inl/rls/nrcrpt/2005/vol1/html/42368.htm>)

⁴⁴ Marat Yermukanov, "Anti-Drug Efforts Of Kazakhstan: Old Methods In New Garbs", *Central Asia & Caucasus Analyst*, 25 Şubat 2004, (http://www.cacianalyst.org/view_article.php?articleid=2151)

⁴⁵ Geniş yapraklı doğal bir bitki olan Marijuna genellikle sigara gibi sarılarak, Ephedra ise çeşitli ilaçların yapımında kullanılarak bağımlılarca kullanımı sonucunda uyuşturucu etkisi veren bitkisel ürünlerdir.

⁴⁶ Bağımsız Devletler Topluluğu içerisinde Orta Asya'da üretilen kenevir reçinesi önemli bir rol oynamaktadır. Rus yetkililere göre Rusya'ya götürülen kenevir reçinesinin %30'u Kazakistan kaynaklıdır. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), *2004 World Drug Report*, (New York: UNODC, 2004), (http://www.unodc.org/unodc/en/world_drug_report_2004.html)

⁴⁷ *USA International Narcotics Control Strategy Report*, Mart 2005, (<http://www.state.gov/g/inl/rls/nrcrpt/2005/vol1/html/42368.htm>)

adlandırılan kenevir türü uyuşturucuların insan sağlığına zararlı olmadığına inanılmaktadır. Bu durum da halkın uyuşturucu kullanımının kötü sonuçlarına karşı bilinçlendirilmesinin önünde önemli bir engel teşkil etmektedir.⁴⁸

Kazakistan Ulusal Yasal İstatistik ve Bilgi Merkezi tarafından yapılan açıklamalara göre ülkedeki afyon ve eroin üretimi oldukça alt düzeyde gerçekleşmektedir. 2004 yılının ilk dokuz ayı içerisinde 195 yasadışı afyon, marijuana ve ephedra ekimi olayının gerçekleştiği belirtilmiştir.⁴⁹

2004 yılının ilk 9 ayı içerisinde ise bir önceki yılki yakalamadan 4 ton daha fazla ve 92 kg'ı eroin olmak üzere 19 tondan fazla uyuşturucu maddesi ele geçirilmiştir. Ayrıca 2004 yılının başından itibaren 22 gizli operasyon, Uyuşturucu ile Mücadele Komitesi tarafından gerçekleştirilmiş ve uyuşturucu bağlantılı suçlardan dolayı iki büyük organize suç örgütü ile altı kaçakçılık çetesi ele geçirilmiştir.⁵⁰

Kazakistan'daki toplam eroin yakalamalarında ise 2004 yılı içerisinde 170 kg. eroin olmak üzere toplam 20.364 kg. uyuşturucu maddesi ele geçirilmiştir. 2003 yılına kıyasla eroin yakalamalarında 47.352 kg., toplam uyuşturucu yakalamalarında ise 3,068 kg. gibi ciddi oranda bir artış kaydedilmiştir.⁵¹

Uyuşturucu bağlantılı suç olaylarında ve mahkumiyet sayılarında ise 2004 yılı içerisinde bir azalma kaydedildiği görülmektedir. Bu verilerin ülkedeki gerçek uyuşturucu kullanımı ve kaçaklığındaki bütün düşümlere mi yoksa Kazakistan kanun uygulayıcı birimlerinin uyuşturucu kaçakçılarını tutuklamadaki başarısızlığına mı işaret ettiğini kestirebilmek zor olmaktadır. Mahkumiyet sayılarındaki azalma en

⁴⁸ Marat Yermukanov, "Anti-Drug Efforts Of Kazakhstan: Old Methods In New Garbs", *Central Asia & Caucasus Analyst*, 25 Şubat 2004, (http://www.cacianalyst.org/view_article.php?articleid=2151)

⁴⁹ İçişleri Bakanlığı'na bağlı Uyuşturucuyla Mücadele Komitesi Başkanı Anatoly Vyborov'a göre, 130,000 hektarlık marijuana alanına sahip olan Chu Vadisi'ndeki durumun gittikçe kötüleşmekte olduğu ve organize suç gruplarının bu bölgede marijuana üretimi ve kaçakçılığı işlerine karıştıklarına dair delillerin olduğu belirtilmiştir. Bu sorunun üzerine yeterince gidilmemiş olduğu düşünülerek Chu Vadisinin de içinde yer aldığı Zhamby ilindeki uyuşturucuyla mücadele biriminin başkanı yetersiz görülerek bu yılın başında görevinden alınmıştır. *USA International Narcotics Control Strategy Report*, Mart 2005, (<http://www.state.gov/g/inl/rls/nrcrpt/2005/vol1/html/42368.htm>)

⁵⁰ Kazakistan İçişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada, 20 Nisan 2005 akşamı ülkenin güneyinde tespit edilen ve komşu ülkelerden getirilerek Kazakistan üzerinden Avrupa'ya kaçırılmak istenen bir sevkiyat üzerinde yapılan aramada, 64 kg. eroin yakalanarak ülke tarihinde bir baskında ele geçirilen en büyük miktarda uyuşturucu yakalaması gerçekleştirilmiştir. *RFE/RL*, 22 Nisan 2005, (<http://www.rferl.org/newsline/2005/04/2-tca/tca-220405.asp>)

⁵¹ "The Central Asian Region 2005", *OSCE Information Bulletin on Drug Related Situation*, (Vienna: OSCE, 2005). Avrupa ve Güvenlik İşbirliği Teşkilatı (AGİT) tarafından finanse edilen ve Özbekistan Bakanlar Komitesi'ne bağlı Uyuşturucu Kontrolü Ulusal Bilgi ve Analiz Merkezi tarafından hazırlanan "2005 Orta Asya Bölgesi'ne İlişkin Uyuşturucu Durumu" başlıklı bültende, bölge ülkelerine ilişkin toplanan uyuşturucu verileri doğrultusunda mevcut uyuşturucu durumu ve gelişim trendleri hakkında değerlendirmelerde bulunmaktadır.

azından önemsiz artışlar gösteren uyuşturucu yakalamalarıyla bağlantı olacağından, bu durum yine de Kazakistan kanun uygulayıcı birimleri, geçen yıllara nazaran büyük kaçakçılık çete-lerini yakalamakta artan bir başarı göstermektedir.⁵² 2004 yılı içerisinde Kazakistan'da 219 uyuşturucu madde kaçakçılığı suçu, 4.187 uyuşturucu madde satımı suçu, toplam ise 9.231 uyuşturucu bağlantılı suç işlenmiştir.⁵³

Bununla birlikte, Kazakistan'daki yaygın yolsuzluk olayları ülkenin uyuşturucuyla mücadelesinde hiç şüphesiz kritik bir rol oynamaktadır. Kazakistan'ın Anayasal Konseyi'ne göre 2004 yılı içerisinde 356 yolsuzluk suçu işlenmiş bulunmaktadır.⁵⁴

Bunların yanı sıra, Kazakistan'da artan refah düzeyi Rusya'ya götürülen ecstasy ve am-fetamin maddeleri açısından yeni bir pazar yaratmaktadır. Bir başka problem ise Kazakistan'daki eroin kullanımındaki artış olmaktadır. Kazakistan'a kaçırılan yüksek mik-tardaki eroin ve afyondan kaynaklanan uyuşturucu bağımlılığının hızla büyüyen bir sorun teşkil ettiği, 1991 yılından günümüze kadar Kazakistan'daki bağımlı sayısının 22 kat arttığı tahmin edilmektedir. Kazakistan Genel Savcılık Ofisi'nin istatistik ve özel kayıtlarla ilgili birimi tarafından yapılan açıklamalara göre 2004 yılının başında 47.924 olan uyuşturucu bağımlı sayısı, 2005 yılı itibariyle fazla bir değişiklik göstermeyerek 47.903 olarak gerçekleşmiştir. Bunların 1.441'ini çocuk, 4.789'unu ise kadın bağımlılar oluşturmaktadır.⁵⁵

Bununla birlikte yapılan bazı değerlendirmelerde uyuşturucu bağımlılarının yaklaşık üçte ikisini 30 yaşın altında olan gençlerin oluşturduğu ve gerçek

⁵² USA *International Narcotics Control Strategy Report*, Mart 2005, (<http://www.state.gov/g/inl/rls/nrcrpt/2005/vol1/html/42368.htm>)

⁵³ "The Central Asian Region 2005", *OSCE Information Bulletin on Drug Related Situation*, (Vienna: OSCE, 2005)

⁵⁴ Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün yüksek çaplı yolsuzluktan daha az düzeydeki yolsuzluğa doğru 0 ila 10 arasında belirlemiş olduğu yolsuzluk göstergesi sıralamasında Kazakistan'ın göstergesi 2.2 olarak belirlenmiştir. İçişleri Bakanlığı'na bağlı Uyuşturucuyla Mücadele Komitesi Başkanı Anatoly Vyborov tarafından yapılan açıklamalarda, uyuşturucu bağlantılı operasyonlarla ilgili gerçekleşen ve yolsuzluk olayına karışan şahısların İçişleri Bakanlığı'nda görevli olanlarına ilişkin olay sayısının 26 olduğunu ve bu kişilerin derhal cezalandırılarak İçişleri Bakanlığı'ndaki görevlerine son verildiği belirtilmiştir. Bu çabalar Kazakistan Hükümeti'nin, uyuşturucuyla mücadele eden kanun uygulayıcı görevliler arasında yolsuzluğun olduğunu açıklamaya başladığının bir göstergesi olmakla birlikte uyuşturucuyla mücadelede yolsuzluk sorununun bundan sonra da önem arz etmeye devam edeceğinin bir göstergesi olmaktadır. USA *International Narcotics Control Strategy Report*, Mart 2005, (<http://www.state.gov/g/inl/rls/nrcrpt/2005/vol1/html/42368.htm>)

⁵⁵ "The Central Asian Region 2005", *OSCE Information Bulletin on Drug Related Situation*, (Vienna: OSCE, 2005)

rakamların ise kaydedilmiş olan rakamlardan beş kat daha fazla olduğu tahmin edilmektedir.⁵⁶

Sivil Toplum Örgütleri'ne göre de resmi istatistikler şüpheli bulunmakta, Kazakistan'da 350,000 kişinin düzenli bir şekilde çeşitli uyuşturucu ve alkol maddesi tükettiği tahmin edilmektedir. Uyuşturucu bağımlılarının büyük bir kısmının tedaviden kaçarak kayıt dışında olması nedeniyle gerek resmi gerekse resmi olmayan istatistikleri doğrula-yabilmek oldukça güçtür. Yerel otoritelerin, uyuşturucu bağımlılığı ile mücadeledeki başarısızlıkları ört bas etmek isteyen üst düzey devlet birimlerine sahte raporlar düzenleme eğiliminde oldukları iddia edilmektedir. Buna karşın İçişleri Bakanlığı'ndan alınan son yıllara ilişkin bilgiler, açıkça uyuşturucu kullanımındaki artışa işaret etmektedir.⁵⁷

Kazakistan'da yürütülen uyuşturucu ile mücadele çalışmalarına bakacak olursak, 2000 yılında Başkan Nazarbayev tarafından 2001-2005 yıllarını kapsayan üç aşamalı bir uyuşturucu ile mücadele stratejisinin kabul edildiği görülmektedir.⁵⁸ Bu stratejinin üç ana hedefi bulunmaktadır; bağımlılara yönelik rehabilitasyon merkezinin oluşturulması, önleme, teşhis ve tedavi sistemlerinin güçlendirilmesi; uyuşturucu kaçakçılığına karşı mücadele mekanizmasının güçlendirilmesi; ve son olarak da uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi.⁵⁹

Ayrıca, Başkan Nazarbayev tarafından 3 Mart 2004 tarihinde Uyuşturucuyla Mücadele ve Kontrol Komitesi'nin kurulmasına olanak tanıyan bir kararname imzalanmıştır. Söz konusu Komite kanun uygulayıcı birimler arasında koordinasyonu sağlamak, uyuşturucu kaçakçılığı ve tüketimi konusunda analizler yapmak ve devlet birimlerince alınan kararlar konusunda kamu oyunu bilgilendirmektedir. Anılan Komitenin 630 görevlisi bulunmaktadır.⁶⁰

Yasal mevzuatın güçlendirilmesi kapsamında da çeşitli çalışmalar yürütülmeye devam edilmektedir. 2001 yılında *Majlis*'de (parlamento alt kanadı) ceza kanununda narkotik suçlarında öngörülen 5-12 yıllık ceza süresini 7-15 yıla çıkartan bir

⁵⁶ *USA International Narcotics Control Strategy Report*, Mart 2005, (<http://www.state.gov/g/inl/rls/nrcrpt/2005/vol1/html/42368.htm>)

⁵⁷ Marat Yermukanov, "Anti-Drug Efforts Of Kazakhstan: Old Methods In New Garbs", *Central Asia & Caucasus Analyst*, 25 Şubat 2004, (http://www.cacianalyst.org/view_article.php?articleid=2151)

⁵⁸ Bunun yanı sıra, Kazakistan Cumhurbaşkanı Nazarbayev tarafından yapılan açıklamalarda, Kazakistan'ın uyuşturucu problemini tam olarak çözebilmesinin 20 yıllık bir zamanı alacağı belirtilmiştir. *USA International Narcotics Control Strategy Report*, Mart 2005, (<http://www.state.gov/g/inl/rls/nrcrpt/2005/vol1/html/42368.htm>)

⁵⁹ The Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, *Country Factsheets Kazakhstan 2004*, (<http://www.silkroadstudies.org/docs/FactSheet/2004/Kazakhstan.pdf>)

⁶⁰ *USA International Narcotics Control Strategy Report*, Mart 2005, (<http://www.state.gov/g/inl/rls/nrcrpt/2005/vol1/html/42368.htm>)

düzenleme kabul edilmiştir. Yeni düzenlemede ayrıca yüksek miktarda uyuşturucu bulundurulması durumunda mallara el konulmasına da imkan tanınmaktadır. Kazakistan Hükümeti tarafınca ayrıca 10 tanesi trenlerin, 15 tanesi de araçların kontrol edilmesine hizmet edecek olan 25 yeni sınır noktasının açılması planlanmaktadır. Ayrıca, 2003 yılında “Uyuşturucu Bağımlılığının Önlenmesi ve Medikal Tedavisi” konulu bir program-la Uyuşturucu Bağımlılarının Medikal ve Sosyal Rehabilitasyonu Kanunu kabul edilmiştir.⁶¹

Uyuşturucu bağımlılığı ile mücadele kapsamında yürütülen çalışmalara bakacak olursak, 2001 yılında Pavlodor şehrinde kurulmuş olan Uyuşturucu Bağımlılarının Sosyal ve Medikal Sorunları İçin Bilimsel İnceleme ve Uygulama Merkezi'nin uyuşturucu kullanımı alanında ana ve uzman bir birim olarak bilimsel ve tıbbi çapta hizmet vermekte olduğu görülmektedir. Buna ek olarak 2002 yılında ulusal, bölgesel ve yerel çapta olmak üzere 13 ayrı uyuşturucuyla mücadele birim temsilcilerini bir araya getiren Uyuşturucu Kaçakçılığı ve Bağımlılığıyla Mücadele Komisyonu kurulmuştur. Kazakistan hükümeti tarafınca ayrıca Gümrük birimi içerisinde köpek eğitim merkezinin kurulduğu ve bu merkezin güçlendirilmeye devam edildiği bildirilmiştir.⁶²

Son birkaç yıldır Kazakistan hükümeti, uyuşturucu rehabilitasyon merkezinin finansmanına artan oranda destek sağlamaktadır. Geçtiğimiz yıl içerisinde Kazakistan hükümeti, uyuşturucu rehabilitasyon merkezinin finansmanı için 68 milyon Tenge (130 Tenge = 1 dolar) ayırmış, 86 milyon Tenge'den fazla oranda bir miktarı ise bu yılki finansman için öngörmüştür. Buna ek olarak Kazakistan hükümeti, 2005 yılının başından itibaren bir çok uyuşturucu maddesi hakkında toplumun bilinçlendirilmesini amaçlayan çeşitli programların finansmanını üstlenmiş bulunmaktadır. Bu çalışmalar, genç nüfus arasında uyuşturucuyla mücadele amaçlı pilot bir projenin bir parçası olarak, okullarda başlatılan ve basında 812 yayını, 1010 filmi ve 163 radyo programını içeren 37 farklı uyuşturucuyla mücadele programını kapsamaktadır.⁶³

Son olarak, 2005 yılı içerisinde finansmanının yarısı devlet tarafından karşılanmak üzere Akmola kentinde bir rehabilitasyon merkezi oluşturulmuş olup, anılan birim içerisinde uyuşturucu bağımlılarına yönelik ücretsiz bir telefon hattı

⁶¹ The Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, *Country Factsheets Kazakhstan 2004*, (<http://www.silkroadstudies.org/docs/FactSheet/2004/Kazakhstan.pdf>)

⁶² a.g.e.

⁶³ *USA International Narcotics Control Strategy Report*, Mart 2005, (<http://www.state.gov/g/inl/rls/nrcrpt/2005/vol1/html/42368.htm>)

hizmete sunularak, 24 saat boyunca görev yapmakta olan doktorlar ve psikologlar eşliğinde doğrudan danışma hizmetinde bulunulmaya başlanmıştır.⁶⁴

Kazakistan, uyuşturucu kaçakçılığıyla mücadele alanında kontrollü teslimatlar ve sınır kontrolleri konusunda çeşitli bölgesel işbirliği girişimlerine katılım sağlamış bulunmaktadır. 1998 yılında Rusya ile sınır kontrolleri ve uyuşturucu kaçakçılığıyla mücadele konusunda iki antlaşma imzalanmıştır. 2003 yılında Kazakistan, diğer Bağımsız Devletler Topluluğu üyesi ülkelerle (Ermenistan, Belarus, Kırgızistan, Rusya ve Tacikistan) ortak bir operasyona katılmış olup bu operasyonun neticesinde 116 kilo eroin ve 168 kilo afyon elde edilmiştir. Aynı şekilde 2004 yılı içerisinde Orta Asya ülkeleri ile Rusya arasında gerçekleştirilen “Kanal-2004” operasyonu sonucunda 1 tondan fazla uyuşturucu yakalanarak önemli bir başarıya imza atılmış, Rusya Federasyonu Federal Uyuşturucu Kontrol Servisi tarafından yapılan açıklamalarda Kazakistan’ın operasyonlara katılan en etkin ülke olduğu ifade edilmiştir. 2004 yılı içerisinde Kazakistan tarafından gerçekleştirilen toplam 140 “kontrollü teslimat”⁶⁵ uygulamasının 12’si Rusya, 6’sı Kırgızistan, 2’si de Tacikistan’la olmak üzere toplam 20’si diğer ülkelerle ortaklaşa bir şekilde gerçekleştirilmiştir.⁶⁶ Kazakistan ayrıca, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından uygulanan AB Orta Asya Sınır Yönetimi Programı’na (BOMCA)⁶⁷ dahildir.⁶⁸

Uyuşturucuyla mücadele kapsamında ülkede yürütülen çalışmalara diğer ülkelerin de katkısı söz konusu olmaktadır. 28 Haziran 2004 tarihinde Kazakistan

⁶⁴ “The Central Asian Region 2005”, *OSCE Information Bulletin on Drug Related Situation*, (Vienna: OSCE, 2005)

⁶⁵ Kontrollü teslimat uygulaması, suç faillerinin belirlenmesi, her türlü delilin tespiti, toplanması kaçak veya kaçak olmasından şüphe edilen mal veya fonların müsaderesi amacıyla, yurt içinde dağıtılacak veya yurtdışına çıkartılacak olan uyuşturucu ve psikotrop maddelerin, her türlü kaçak veya kaçak olmasından şüphe edilen eşyanın yetkili makamların bilgisi ve denetimi altında nakillerini ifade etmektedir.

⁶⁶ “The Central Asian Region 2005”, *OSCE Information Bulletin On Drug Related Situation*, (Vienna: OSCE, 2005)

⁶⁷ Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından uygulanmakta olan BOMCA Programı’nın 3. aşaması 2004 ve 2007 yılları arasında kapsamakta olup bu süre zarfı içerisinde Orta Asya ülkelerine yönelik olarak yasal yardımlar, insan kaynağı ve eğitimi ile sınır kontrol noktalarının güçlendirilmesi başlıkları altında 13 projenin hayata geçirilmesi planlanmaktadır. BOMCA’nın 4. aşaması ise 3. aşamada elde edilen sonuçlar dikkate alınarak şekillenecek olup; sınır görevlileriyle yüksek düzeyli memurların eğitimi, bilgisayar destekli eğitim programları, havaalanlarının kontrolleri, pilot sınır bölgelerinde yerel köpek birimlerinin, mobil birimlerin kurulması gibi alanlarda olmak üzere 10 ayrı projeyi içermektedir. Bkz., *EU Border Management Programme for Central Asia*, (<http://www.eu-bomca.org/en/areas/overview>)

⁶⁸ The Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, *Country Factsheets Kazakhstan 2004*, (<http://www.silkroadstudies.org/docs/FactSheet/2004/Kazakhstan.pdf>)

ile ABD arasında “ABD ve Kazakistan Arasında Kanun Uygulama ve Uyuşturucu Kontrolü Konusunda Mutabakat Zabtına Ek Protokol” metni imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Kazakistan kanun uygulayıcı birimlerinin uyuşturucu kaçakçılığı ve organize suçlarla mücadele kapasitelerinin güçlendirilmesini hedefleyen destek projeleri oluşturulmuş, anlaşma hükümleri çerçevesinde teknik yardımlarda bulunulması öngörülerek suç istatistik verilerinin toplanmasındaki mevcut sistemlerin geliştirilmesi amaçlanmıştır.⁶⁹

Sonuç olarak denilebilir ki uyuşturucu kaçakçılığında transit bir ülke olma konumuna son vermek amacıyla Kazakistan tarafından ciddi çabalar sarf edilmektedir.⁷⁰ Kazakistan hükümeti tarafından yapılan açıklamalarda Uyuşturucuyla Mücadele Ulusal Programına yönelik olarak geçtiğimiz yıl ulusal ve yerel bütçeden 5 milyon dolardan fazla bir kaynağın ayrıldığı ifade edilmiştir. Kazakistan hükümeti tarafından uyuşturucu konusundaki mevcut yasalar yeniden gözden geçirilmekte ve polis birimleri ve uluslararası işbirliği geliştirilmektedir. Yolsuzluk, yeterli ekipman ve kaynağın tahsis edilememesi, ve güçsüz bir alt yapının olması ciddi sorunlar olmaya devam etmekle beraber gösterilen çabalar yine de ümit vermektedir.⁷¹

Kırgızistan

Diğer komşu Orta Asya ülkelerine nazaran verimli bir petrol sanayisine ve önemli enerji rezervlerine sahip olmayan Kırgızistan'ın konumu, ülkeyi Afganistan ve Pakistan kaynaklı afyonun kuzey bölgelerine kaçırılmasında coğrafi olarak uygun bir transit noktası haline getirmektedir. Yetkililerce yapılan açıklamalarda, Afgan afyonunu de-ğişik kaçakçılık metotlarıyla kuzeye kaçırılan ve Oş şehrinin güneyinde konuşlanmış olan çok sayıda uyuşturucu kaçakçılık örgütünün bulunduğu belirtilmektedir.⁷² Kırgızistan, gerek bulunduğu coğrafya, gerekse yaşamış olduğu

⁶⁹ *USA International Narcotics Control Strategy Report*, Mart 2005, (<http://www.state.gov/g/inl/rls/nrcrpt/2005/vol1/html/42368.htm>)

⁷⁰ Bu konuda diğer Orta Asya ülkelerinde de olduğu gibi başta rüşvet olmak üzere yolsuzlukla mücadele edilmesi büyük bir önem taşımaktadır. Bölge ülkelerinin genel bir sorunu olan yolsuzluk olaylarına Kazakistan'da da rastlanılmaktadır. Örneğin 19 Kasım 2004 tarihinde yayınlanan bir haberde Batı Kazakistan Polis Müdürlüğü'nün başkanının eroin satma suçundan dolayı mahkum edildiği belirtilmiştir. *RFE / RL Central Asia Report*, 17 Aralık 2004, (<http://www.rferl.org/reports/centralasia/2004/12/45-171204.asp>)

⁷¹ *USA International Narcotics Control Strategy Report*, Mart 2005, (<http://www.state.gov/g/inl/rls/nrcrpt/2005/vol1/html/42368.htm>)

⁷² “Central Asia: Regional Impact of the Afghan Heroin Trade”, *IRIN News*, Ağustos 2004, (<http://www.plusnews.org/webspecials/opium/regOvr.asp>) (Ayrıca, Kırgızistan'da bulunan ve daha çok 3-4 kişiden oluşup düzensiz ve kendiliğinden oluşan organize suç gruplarının sınıraşan suç şebekeleriyle birleşme eğilimi içerisinde büyümekte oldukları değerlendirilmektedir. İçişleri Bakanlığı verilerine göre 2000'li yılların başında ülkede 8 büyük organize suç örgütü ile 48 organize suç grubu bulunmaktadır. The

istikrarsızlıklar açısından uyuşturucu kaçakçısı örgütlerin cazibe merkezi olmaya devam etmesi nedeniyle hiç şüphesiz Orta Asya'nın güvenliğini daha fazla tehdit etmektedir.⁷³

Ülkenin doğusundaki Fergana Vadisi'nde⁷⁴ var olan etnik sorunlar, radikal dini grupların yoğun hareketliliği ve uyuşturucu mafyasının çok güçlenmesi ülkeyi istikrarsızlaştıran başlıca faktörler olmakta, bu tür grupların ülke yönetimi tarafından yeterince kontrol edilememesi sonucunda ülke içindeki etkinlikleri giderek artmaktadır. Bu tür grupların varlığı, Kırgızistan'ın ekonomik ve siyasal gelişimini olumsuz etkilemekte ve demokratikleşme sürecinin kesintiye uğramasına yol açmaktadır. Ayrıca, ülkenin Kazakistan, Tacikistan ve Çin gibi komşularıyla sahip olduğu sınırlar, Kırgızistan ulusal askeri gücünün yetersiz olması nedeniyle, tam olarak kontrol edilememektedir. Bundan dolayı ülke sınırlarındaki sınır ihlalleri olaylarıyla yoğun olarak karşılaşılmaktadır.⁷⁵

Kırgızistan, 1980'li yılların ortasında Afganistan kaynaklı afyonun kaçakçılığında Afganistan'da görev yapan çok sayıda Sovyet askerinin afyon bağımlılığını daha da arttırmasıyla birlikte, tehdit edici boyutlarda olmasa da transit bir ülke olmaya başlamıştır. Kırgızistan'daki uyuşturucu kaçakçılığının boyutlarını, ülkenin Afganistan kaynaklı uyuşturucunun ana giriş merkezi olan Tacikistan ile uzun ve fazla korunamayan sınırlara sahip olması daha da arttırmaktadır. Son on yıl içerisinde ele geçirilen afyonun %95'i Afganistan menşeli çıkmış olup ülkeye giren Afgan afyonunun tamamı yakınının güneydeki Oş, Celalabad ve Batken Bölgesi'nden giriş yaptığı değerlendirilmektedir. Ayrıca, Kuzey Rotası olarak

Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, *Country Factsheets Kyrgyzstan 2004*, (<http://www.silkroadstudies.org/docs/FactSheet/2004/Kirghizistan.pdf>)

⁷³ Kırgızistan'da 24 Mart 2005 tarihindeki halk ayaklanmasıyla devrilen Askar Akayev, ülkesindeki geçici yönetimin "uyuşturucu mafyasının esiri" olduğunu savunarak, "Mafya Kırgızistan'da bayram ediyor" şeklinde açıklamalarda bulunmuştur. Akayev, geçici yönetimin mafyadan aldığı desteğin karşılığı olarak uyuşturucu mafyasına borçlu olduğunu iddia ederken, "Artık Kırgızistan, uyuşturucu trafiğine açık bir ülke olacak" demiştir. *Haber X*, 12 Mayıs 2005, (<http://www.haberx.com/n/190006/akayev-yeni-yonetim-uyusturucu-mafyasinin.htm>)

⁷⁴ Yoğun olarak Özbeklerin yaşadığı Fergana Vadisi'nde Özbekistan İslami Hareketi militanlarının silahlı aktiviteleri, Hizb-ut Tahrir gibi radikal İslami grupların faaliyetleri ülke güvenliğini tehdit etmenin yanı sıra Özbekistan ile Kırgızistan arasındaki ilişkileri geren ana konulardan biri olmuştur. Ayrıca bölge ülkeleri ile doğal kaynaklar üzerindeki kullanım ve sınır sorunları gerilim noktaları oluşturarak ülkenin istikrarını olumsuz etkilemiştir. Tüm bu sorunlar karşısında bocalayan hükümet, iktidarı kontrolü altında tutabilmek amacıyla bireysel özgürlükleri kısıtlama ve siyasal muhalefete baskı politikasına yönelmiştir. Turgut Demirtepe, "Demokrasi ve İstikrar Arayışında Bir Ülke: Kırgızistan", *Stratejik Gündem*, (www.stratejigundem.com/haber.php?id=100-61k)

⁷⁵ Mesut Taştekin, "Kırgızistan: Güvenlik Çıkmazında Bir Ülke ve İktidar-Medya İlişkileri", *Journal of Turkish Weekly* (Türkçe), (<http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=76>)

bilinen büyük uyuşturucu kaçakçılık rotasının parçası olan çok sayıda uyuşturucu kaçakçılık rotasının Kırgızistan topraklarından geçmekte olduğu tahmin edilmektedir.⁷⁶

Çin, Kazakistan, Özbekistan ve Tacikistan ile ortak sınırları bulunan Kırgızistan'ın dağlarla kaplı arazilere sahip olması, bu alanlarda kötü yol koşullarının bulunması ve yılın çoğu zamanında barınılması mümkün olmayan iklim koşullarının hüküm sürmesi uyuşturucu kaçakçılarının yakalanmasını güçleştirmektedir.⁷⁷

Polis birimlerince yapılan açıklamalarda, dağlık sınırların geçilerek kişisel eşyalar içerisinde uyuşturucu taşıyan kaçakçılar ile düşük gelirle yaşamak zorunda kalıp da uyuşturucu madde taşıyarak para kazanan kadın kaçakçıların sayısında artış yaşandığı belirtilmiştir.⁷⁸ Bunun yanı sıra sürekli olarak uyuşturucu kaçakçılığıyla bağlantılı bulunan devlet görevlilerinin tutuklanması, uyuşturucu kaçakçılığı ile yolsuzluk suçu arasındaki ilişkinin de varlığına işaret etmektedir.⁷⁹

Ülkenin Güney ve Güneybatı Bölgesi-Oş ve Batken Bölgeleri Afganistan kaynaklı-uyuşturucu maddelerinin kaçakçılığında başlıca uyuşturucu rotalarını oluşturmaktadır. Özellikle Oş şehri, hava ve kara yolu ulaşımında ana kavşak noktası ve Özbekistan ile Kazakistan'a oradan da Rusya ve Batı Avrupa'ya aktarılan uyuşturucunun transfer noktası konumundadır.⁸⁰ Kırgızistan, büyük bir uyuşturucu ülkesi olmamakla birlikte ülkedeki bir çok yabancı ortamda hint keneviri, ephedra ve haş-haş yetiştirilebilmektedir.

⁷⁶ The Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, *Country Factsheets Kyrgyzstan 2004*, (<http://www.silkroadstudies.org/docs/FactSheet/2004/Kirghizistan.pdf>)

⁷⁷ Çin ve Tacikistan'a geçişlerin olduğu sınır istasyonları, yılın dört ayında ikamet edilmeyecek ölçüde karla kaplı kalmaktadır. İzbe geçiş yerleri zaman zaman uyuşturucu kaçakçıları tarafından kullanılmaktadır. Kırgızistan'ın ileri karakolları ve mücadeleci güçleri nadiren elektrige, sürekli suya ve uyuşturucu kaçakçılığıyla mücadele çalışmalarını destekleyecek modern araçlara sahip olabilmektedir. *USA International Narcotics Control Strategy Report*, Mart 2005, (<http://www.state.gov/g/in/rls/nrcrpt/2005/vol1/html/42368.htm>)

⁷⁸ 1997 yılından bu yana uyuşturucu kaçakçılığı olaylarına karşın kadınların sayısında artış yaşanmış olup bu kişiler daha çok ailelerine ve çocuklarına destek olmak amacıyla ve erkeklere kıyasla daha düşük ücretler karşılığında kaçakçı şebekeleriyle anlaşarak kuryelik yapmaktadırlar. The Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, *Country Factsheets Kyrgyzstan 2004*, (<http://www.silkroadstudies.org/docs/FactSheet/2004/Kirghizistan.pdf>)

⁷⁹ "Central Asia: Regional Impact of the Afghan Heroin Trade", *IRIN News*, Ağustos 2004, (<http://www.plusnews.org/webspecials/opium/regOvr.asp>)

⁸⁰ Yerel uyuşturucuyla mücadele birimlerinde görevli yetkililere göre, Oş şehrinin tozlu sokaklarındaki gösterişli ve lüks araçlarla emlak fiyatlarındaki belirgin artışlar uyuşturucudan elde edilen kazancın varlığına işaret etmektedir. "Central Asia: Regional Impact of the Afghan Heroin Trade", *IRIN News*, Ağustos 2004, (<http://www.plusnews.org/webspecials/opium/regOvr.asp>)

Ülkedeki Uyuşturucu Kontrol Komitesi'nce yapılan açıklamalarda uyuşturucu kaçakçılığında kullanılan dört farklı rotanın bulunduğu dikkat çekilmektedir. Bunlar; Kırgızistan'ın en güney ucundaki bölgeden geçerek Oş ve Fergana Vadisi'ne ilerleyen Kızıl-Art Rotası; ülkenin batısında Tacikistan ve Özbekistan ile sınırı bulunan ve kırsal topraklar boyunca uzanan Batken Rotası; Fergana Vadisi'ne doğru benzer bir yolu takip eden Altın-Mazar Rotası ve dördüncü rotada bu rotaların bazılarıyla üst üste gelen Tacikistan sınırındaki Hocent şehriden başlayan kaçakçılık rotasıdır. Bütün bu rotalar, 1000 km.lik Tacikistan sınırı üzerindeki herhangi bir yerden doğmakta ve sadece birkaç ana geçiştin ve küçük patikalardan oluşmaktadır. Kırgızistan hükümeti yetkililerince uyuşturucu ve kaçak mal taşıyan kaçakçılarının Kırgızistan sınırını geçerken 100'den fazla farklı yolu kullanmakta oldukları belirtilmektedir.⁸¹

Yapılan bazı değerlendirmelerde de Tacikistan'dan getirilerek Kırgızistan'a kaçırılan uyuşturucunun başlıca Khorog-Oş anayolu üzerinden taşındığı ve daha sonrasında Bişkek ile Kazakistan üzerinden Rusya'ya hava ya da demir yolu ulaşımı ile götürülmekte olduğu tahmin edilmektedir.⁸²

Geçtiğimiz dört yıl içerisinde ülkedeki eroinin sokak satış fiyatı, düzenli bir şekilde artış göstermiştir. Ayrıca, ham afyon ve marijuana fiyatlarında da 2004 yılı içerisinde bir artış yaşandığı görülmüştür. Eroin fiyatlarındaki bu artışların, eroin piyasası içerisindeki Rusya ve Batı Avrupa'daki daha zengin müşteriler arasındaki rekabeti yansıtmakta olduğu değerlendirilmektedir.⁸³

Uyuşturucuyla mücadele kapsamında ülkede yürütülen çalışmalara bakacak olursak, ilk dikkat çeken gelişme 1993 yılından beri 16 görevliyle çalışmakta olan Kırgızistan Uyuşturucu Kontrol Komisyonu'nun yerini 2004 yılında 240 görevliyle çalışmaya başlayan Kırgızistan Uyuşturucu Kontrol Birimi'ne bırakmış olmasıdır. Bu birim 2004 yılının Mart ayı içerisinde operasyonel bir statüye kavuşmuştur.⁸⁴ Böylelikle anılan birim tarafınca 2004 yılı içerisinde Batı Avrupa'yla birlikte ilk sınıraşan operasyon gerçekleştirilmiş ve Tacikistan kaynaklı olup Kırgızistan,

⁸¹ USA International Narcotics Control Strategy Report, Mart 2005, (<http://www.state.gov/g/inl/rls/nrcrpt/2005/vol1/html/42368.htm>)

⁸² Aziz Soltobaev, "Kyrgyz Drug Control Agency Fights Drug Trafficking", *Central Asia & Caucasus Analyst*, 25 Şubat 2004, (http://www.cacianalyst.org/view_article.php?articleid=2184)

⁸³ USA International Narcotics Control Strategy Report, Mart 2005, (<http://www.state.gov/g/inl/rls/nrcrpt/2005/vol1/html/42368.htm>)

⁸⁴ Uyuşturucu Kontrol Birimi'nin kurulması ile birlikte uyuşturucuyla mücadelede Kırgızistan halkına yönelen tehdidin azaltılarak başarı kaydedildiği ve gelecekte daha da başarılı sonuçların alınacağı umut edilmektedir. Aziz Soltobaev, "Kyrgyz Drug Control Agency Fights Drug Trafficking", *Central Asia & Caucasus Analyst*, 25 Şubat 2004, (http://www.cacianalyst.org/view_article.php?articleid=2184)

Rusya, Litvanya'ya ve son olarak Almanya'ya götürülen bir kilo eroinin kontrollü teslimatı yapılarak uyuşturucu kaçakçıları ele geçirilmiştir. Buna karşın Kırgızistan Hükümeti ve Uyuşturucu Kontrol Birimi, ülkenin kırsal bölgelerinde ve özellikle Oş ve güney bölgelerinden bilgi toplanmasında ve kaynakların kontrolünde güçlük çekmektedir.⁸⁵

2003 yılındaki 3,548 kg.lık yakalamaya kıyasla 2004 yılında Kırgızistan'da %16'lık bir artışla 4,119 kg. yasadışı uyuşturucu maddesi ele geçirilmiştir. Eroin yakalamalarında ise 2003 yılına kıyasla %98'lik bir artışla 2004 yılında 207 kg. eroin ele geçirilmiştir. Dikkat çeken bir başka gelişme ise 2004 yılında ele geçirilmiş olan afyon miktarının bir önceki yıla kıyasla %94 artışla 317 kg. civarında gerçekleşmiş olmasıdır.⁸⁶

Ülkedeki uyuşturucu bağımlılığı sorununun ise diğer Orta Asya ülkeleri ile pek farklılık arz etmediği ve gelişen bir tehdit olmaya devam ettiği görülmektedir. 2003 yılındaki kayıtlı uyuşturucu bağımlısı sayısı, %65'i eroin ve afyon bağımlısı olmak üzere 5,600 olup bu değer 2002 yılına kıyasla %10 artış yaşandığını göstermektedir.⁸⁷ 2004 yılının Ocak ayında ise Kırgız Cumhuriyeti Ulusal Narkoloji Merkezi'nce 6,350 uyuşturucu bağımlısı bulunduğu belirtilmiştir.⁸⁸ Bu miktar, bir önceki yılın verilerine kıyasla kayıtlı bağımlı sayısında artış yaşandığına işaret etmektedir. Yapılan tahminler ise gerçek rakamların açıklanan değerlerden 10-15 kata daha fazla olabileceği yönündedir. Bunun yanı sıra, 2004 yılında ülkede gerçekleşen uyuşturucu bağlantılı olay sayısı 2003 yılındaki 3106 olaya kıyasla 3090 olarak gerçekleşmiştir. Bu olaylardan 5652'si uyuşturucu satışı, 115'i ise uyuşturucu kaçakçılığı suçu olarak gerçekleşmiştir.⁸⁹

Kırgızistan tarafından uyuşturucu kullanımı ve kaçakçılığıyla mücadele amacı güden çeşitli ulusal programlar yürütülmektedir. Hali hazırda devam etmekte olan projelerden bazıları şunlardır: Orta Asya'da Bölgesel Kimyasal Ara Maddelerin

⁸⁵ USA *International Narcotics Control Strategy Report*, Mart 2005, (<http://www.state.gov/g/in/rls/nrcrpt/2005/vol1/html/42368.htm>)

⁸⁶ "The Central Asian Region 2005", *OSCE Information Bulletin on Drug Related Situation*, (Vienna: OSCE, 2005)

⁸⁷ International Narcotics Control Board (INCB), *Annual Report 2004*, (Vienna: INCB, 2004), (http://www.incb.org/incb/annual_report_2004.html)

⁸⁸ Gerçekte ise ülkedeki uyuşturucu bağımlısının sayısının resmi rakamların çok üstünde olmak üzere yaklaşık olarak 70,000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. The Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, *Country Factsheets Kyrgyzstan 2004*, (<http://www.silkroadstudies.org/docs/FactSheet/2004/Kirghizistan.pdf>)

⁸⁹ "The Central Asian Region 2005", *OSCE Information Bulletin on Drug Related Situation*, (Vienna: OSCE, 2005)

Kontrolü Projesi, Etkin Uyuşturucu Bilgi ve Veri Toplama Projesi, HIV Önleme ve Uyuşturucu Tedavi Birimlerinin Çeşitlendirilmesi Projesi.⁹⁰

Kırgızistan'daki ilk HIV vakası kayıtlara 1996 yılında geçerken daha sonraki yıllarda HIV salgınında da artış görülmüştür. 2003 yılında ise 482 kayıtlı HIV vakası kaydedilmiştir.⁹¹ Kırgızistan'da HIV virüsü taşıyan kişilerin sayısının 3000'e ulaştığı ve resmi rakamların çok üstünde seyrettiği tahmin edilmektedir.⁹²

Uyuşturucu bağımlıları ile HIV/AIDS taşıyanların toplum içinde damgalanması nedeniyle çok sayıda proje ve program yavaş ilerleme göstermektedir. 2001 yılında, 2001-2005 yıllarını kapsayacak olan HIV/AIDS'in cinsel yolla ve damar içi uyuşturucu kullanımı ile yayılmasının önlenmesi konusunda bir devlet programı geliştirilmiştir. Ayrıca ülkede, Ulusal AIDS Merkezi, Açık Toplum Enstitüsü gibi çeşitli sivil toplum örgütleri ile BM tarafından başlatılmış olan programlar bulunmaktadır. Buna karşın, örneğin Dr. Nazaraliev Merkezi gibi çeşitli rehabilitasyon merkezleri uyuşturucu bağımlılarını tedavi ediyor olsa da çoğu Kırgız için bu alandaki tedavi masrafları karşılanabilecek düzeyde olmamaktadır.⁹³

Suçla mücadele alanında ülkedeki yasal mevzuatın güçlendirilmesi çalışmalarına da devam edilmektedir. Orta Asya ülkeleri içerisinde BM uluslararası uyuşturucu sözleşmeleri temelinde uyuşturucu ve psikotrop maddeler ile kimyasal ara maddelere ilişkin ilk kanunu kabul eden Kırgızistan'ın yeni ceza yasası, büyük çaplı uyuşturucu kaçakçılığına karşı ölüm cezası hükmünü içermektedir.⁹⁴

Ayrıca, Kırgızistan Uyuşturucu Kontrol Birimi tarafından yürütülen çalışmalar neticesinde, 2004 yılı içerisinde 2010 yılına kadar uyuşturucu bağımlılığıyla ve kaçakçılığıyla mücadele amacını güden ulusal mücadele programı ve konsepti geliştirilmiş bulunmaktadır. Kırgızistan Uyuşturucu Kontrol Birimi ayrıca kurulduğundan bu yana ilk kez ülkedeki uyuşturucu sorununu ele alan, bu alanda kaydedilen gelişmelere yer veren ulusal bir rapor hazırlayarak bunu ilgili

⁹⁰ The Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, *Country Factsheets Kyrgyzstan 2004*, (<http://www.silkroadstudies.org/docs/FactSheet/2004/Kirghizistan.pdf>)

⁹¹ Sağlık Bakanlığınca HIV ve AIDS vakalarının %90'nın damar içi yoluyla uyuşturucu kullanımıyla bağlantılı olduğu rapor edilmiştir. The Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, *Country Factsheets Kyrgyzstan 2004*, (<http://www.silkroadstudies.org/docs/FactSheet/2004/Kirghizistan.pdf>)

⁹² Bunda ülkenin içinde bulunduğu ekonomik olumsuzluklar da etkili olmaktadır. İçişleri Bakanlığı'na göre uyuşturucu suçu işleyen şahısların %93'ünden fazlasını eğitimsiz ve işsiz insanlar oluşturmaktadır. Aziz Soltobaev, "Kyrgyz Drug Control Agency Fights Drug Trafficking", *Central Asia & Caucasus Analyst*, 25 Şubat 2004, (http://www.cacianalyst.org/view_article.php?articleid=2184)

⁹³ The Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, *Country Factsheets Kyrgyzstan 2004*, (<http://www.silkroadstudies.org/docs/FactSheet/2004/Kirghizistan.pdf>)

⁹⁴ a.g.e

uluslararası kuruluşlar ve diğer komşu ülkelerin mücadelecı birimleriyle paylaşma yoluna gitmiştir.⁹⁵

Uyuşturucuyla mücadelenin uluslararası işbirliği boyutuna bakacak olursak, 2003 yılı içerisinde Bişkek, Oş ve diğer bölgelerdeki polislerin eğitimi ve Afganistan'dan kaçırılan uyuşturucunun yakalanması amacıyla eğitilmiş köpeklerle birlikte çalıştırılması için AGİT'in himayesinde yaklaşık olarak 300 bin Euro tahsis edilmiştir. 2004 Ocak içeri-sinde de AGİT Projesi'nin bir parçası olarak Kırgızistan ve Kazakistan sınırında iki kont-rol noktası kurulmuştur.⁹⁶ Bununla birlikte, 25 Ağustos 2004 tarihinde, Rusya Uyuşturucu Kontrol Birimi ile uyuşturucu ile mücadele alanında bir işbirliği anlaşması imzalanmış olup söz konusu anlaşma, Bağımsız Devletler Topluluğu içerisinde iki ayrı ülkenin mücadelecı birimleri arasında imzalanmış olan ilk anlaşma özelliğini taşımaktadır. Bu iş-birliği anlaşması ile iki ülkenin uyuşturucuyla mücadele birimleri arasında ikili bilgi pay-laşımında bulunulması, ortak operasyonel çalışmalar yürütülerek uyuşturucu kaçakçı-lığının terörizmin finansmanında kullanılmasının önüne geçilmesi amaçlanmıştır.⁹⁷

2003 Haziran ayı içerisinde Kırgızistan Hükümeti ile UNODC arasında hayata geçirilen bir proje sonucu kurulan Kırgızistan Uyuşturucu Kontrol Birimi, INCB 2004 Uyuşturucu Raporu'nda uluslararası yardımlarla elde edilmiş olan başarılı bir girişim olarak değerlendirilmektedir.⁹⁸

Özbekistan

Özbekistan'da önemli miktarda uyuşturucu üretimi gerçekleşmemiş olsa da Afganistan kaynaklı uyuşturucu maddelerin Rusya ve Avrupa'ya taşınmasında bazı kaçakçılık rotaları Özbekistan toprakları üzerinden geçmektedir. Ülkedeki 2004 yılı uyuşturucu yakalamaları 2003 yılına kıyasla %50 artış göstermiştir. Aynı şekilde, kimyasal ara maddelerin de ülke toprakları üzerinden Afganistan'daki uyuşturucu üreten laboratuarlara kaçırılması söz konusudur.⁹⁹

⁹⁵ The Central Asian Region 2005", *OSCE Information Bulletin on Drug Related Situation*, (Vienna: OSCE, 2005)

⁹⁶ a.g.e.

⁹⁷ a.g.e.

⁹⁸ Söz konusu projeye tek başışta bulunan ülke ABD olmuştur. Uyuşturucu Kontrol Birimi'nin oluşum süreci içerisinde Kırgız Hükümeti, UNODC ve ABD tarafından sıkı bir teftiş sürecine tabi tutularak suçlu ya da yolsuzluk yapmış memurların anılan organizasyon içerisinde yer alma ihtimalleri azaltılmak istenmiştir. *USA International Narcotics Control Strategy Report*, Mart 2005, (<http://www.state.gov/inl/rls/nrcrpt/2005/vol1/html/42368.htm>)

⁹⁹ Afganistan'ın kuzeyi ile 137 km.lik bir sınırı paylaşan Özbekistan üzerinden yapılan kaçakçılığın son yıllarda diğer Orta Asya ülkelerinde de olduğu gibi afyon kaçakçılığında daha çok eroin kaçakçılığına doğru yönelmiş olduğu görülmektedir. Buna ilaveten ülkede Afganistan'a götürülmek istenildiği

Ülkedeki uyuşturucu bağımlısının sayısındaki artıştan da anlaşılacağı üzere, bağımsızlığın kazanılmasından bu yana ülke önemli çapta uyuşturucu şebekelerinin etkisine maruz kalmıştır. Ülkenin kimi bölgelerinde iç tüketimi karşılamak amacıyla az miktarda haşhaş ve bundan daha fazla miktarda da hint keneviri üretimi gerçekleştirilmektedir.¹⁰⁰

Devletin artan ağırlığı, uyuşturucu kaçakçılığının tüm boyutları ile açıkça resmedilmesini güçleştirmektedir. Bu açıdan bakıldığında ülkedeki ABD askeri gücünün varlığı ve güçlü bir devlet yapısının mevcudiyetinden dolayı Özbekistan, uyuşturucu sorununu ve Orta Asya'nın güvenliğini ele alan uluslararası kuruluşlar açısından önem arz eden bir konuma sahip olmaktadır.¹⁰¹ Orta Asya'da büyük ve nispeten daha güçlü bir ülke olarak Özbekistan, komşu ülkeleriyle olan ilişkilerinde de güçlü bir tutum takınmayı sürdürmektedir.¹⁰²

Ülkenin Afganistan'a olan sınırları iyi ölçüde korunuyor olmakla birlikte Tacikistan'la olan sınır bölgelerinde çok sayıda uyuşturucu yakalaması olayı gerçekleştirilmektedir. Tacikistan ve Kırgızistan'la kıyaslandığında Özbekistan üzerinden yapılan kaçakçılığın nispeten daha uygun bir coğrafik ve alt yapının bulunması nedeniyle kaçakçılara daha fazla avantajlar sağladığı belirtilmektedir.¹⁰³

düşünülen önemli çapta eroin kimyasal ara maddesi yakalamaları da gerçekleşmektedir. The Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, *Country Factsheets Uzbekistan 2004*, (<http://www.silkroadstudies.org/docs/FactSheet/2004/Uzbekistan.pdf>)

¹⁰⁰ Özbek hükümetinin önleyici tedbirleri sonucunda yasadışı haşhaş üretiminin büyük çapta önüne geçilmiş olduğu belirtilmektedir. The Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, *Country Factsheets Uzbekistan 2004*, (<http://www.silkroadstudies.org/docs/FactSheet/2004/Uzbekistan.pdf>)

¹⁰¹ 2005 Mayıs ayı içerisinde Özbekistan'daki Andican kentinde ortaya çıkan ve kökten dincilikle suçlanan 23 kişinin yargılanmasıyla başlayan gerginlikler, Özbekistan'ı bir kez daha uluslararası camianın ilgi noktası haline getirmiştir. Komşu ülke Kırgızistan'da yaşanmış olan olaylardan farklı olarak, Devlet Başkanı İslam Kerimov'un komuta ettiği operasyonlar sonucunda ayaklanmalar sert bir şekilde bastırılmıştır. *Akşam*, 14 Mayıs 2005, (<http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2005/05/14/dunya/dunya1.html>)

¹⁰² Sovyetler Birliği'nden ayrılarak 1991 yılında bağımsızlığını kazanmasından beri ülke, geniş yetkileri bulunan Devlet Başkanı İslam Kerimov tarafından yönetilmektedir. ABD'ye yönelik 11 Eylül saldırılarının ardından "teröre karşı savaşta" Washington'a büyük destek veren Kerimov yönetimi, Batı tarafından sık sık insan hakları ihlalleriyle suçlanmaktadır. İnsan hakları kuruluşları, ülkede en az 6 bin dini ve siyasi tutuklu bulunduğunu belirtmektedirler. Orta Asya'daki 5 eski Sovyet cumhuriyeti içinde 26 milyonluk nüfusuyla en kalabalık ülke olan ve büyük doğalgaz ve petrol rezervlerine sahip olan Özbekistan, dünyanın 10. büyük altın üreticisi olmasının yanı sıra dünyadaki 5. büyük pamuk üreticisi durumundadır.

¹⁰³ Özbek kanun uygulayıcı birim yetkililerinin yapmış oldukları açıklamalar, ülkenin güney sınırlarından uyuşturucu kaçakçılığı yapılabilmesinin sınır noktalarında görevli memurların x-ray cihazı gibi özel ekipmanlarla donatılış olmasından dolayı mümkün olmayacağı yönündedir. Buna karşın Özbek yetkililer tarafından yapılan açıklamalara göre uyuşturucu kaçakçıları tarafından tercih edilen rota

Afganistan'dan gelen ana kaçakçılık rotasının, Tacikistan'ın Gorno-Badakşan bölgesinden geçerek Kırgızistan'ın Oş kenti üzerinden Özbekistan'ın Andican bölgesine giriş yapan güzergah olduğu değerlendirilmektedir. Bunun dışında ikinci rotanın Türkmenistan üzerinden ve iyi kontrol edilmeyen Buhara bölgesinden Özbekistan'a giriş yapan kaçakçılık rotası olduğu belirtilmektedir. Afganistan ve Özbekistan sınırlarının doğrudan geçen ve Tirmiz kenti üzerinden yapılan uyuşturucu kaçakçılık rotası, daha az tercih edilen bir yol olmaya başlamıştır.¹⁰⁴

Özbekistan Ulusal Uyuşturucu Kontrol Merkezi tarafından yapılan açıklamalara göre; yürütülen kaçakçılık faaliyetleri, bu tür faaliyetlerin gerisinde bulunan ve daha büyük organize suç örgütlerince desteklenmekte olan bir ya da iki kişi tarafından gerçekleştirilmektedir. Kaynakların yetersiz olması, kanun uygulayıcı güçlerce olayların üzerine yeterince gidilmesini engellemektedir. Genel olarak elde edilen bilgilerden kaçakçılık gruplarının ülke genelinde ya da belli bir bölgede hakimiyetlerinin olmadığı, nispeten daha küçük ve aile bağlarıyla hareket eden yapılardan oluştuğu anlaşılmaktadır. Kaçakçılık grupları, daha çok grup üyelerinin sınırları zorlanmadan geçebildikleri Özbekistan ve Tacikistan sınırlarında faaliyet göstermektedirler. Bunun yanı sıra yapılan açıklamalarda Özbekistan ve Türkmenistan sınır bölgelerindeki kaçakçılık faaliyetlerinin de artmaya devam etmekte olduğu belirtilmektedir. Kanun uygulayıcı birimlerin eğitimi ve ekipmanı için yeterli mali kaynağın bulunulmaması, Özbekistan'daki birimlerin en büyük sorununu oluşturmaktadır. Bu yüzden UNODC, AB ve AGİT gibi yurtdışından yapılacak olan uluslararası yardımlar büyük önem taşımaktadır.¹⁰⁵

UNODC ve Özbekistan Ulusal Merkezi tarafından yapılan açıklamalarda, geleneksel kaçakçılık rotaları üzerinden özellikle Afganistan'dan Surhanderya bölgesine ve Afganistan'dan Tacikistan ve Kırgızistan üzerinden Özbekistan'a olmak üzere uyuşturucu madde kaçakçılığına devam edilmektedir. Özbekistan

Tacikistan içerisinden geçerek Özbekistan üzerinden batıdaki pazarlara ulaşan kaçakçılık rotasıdır. Yerel bölgelerdeki Özbek yetkililer Afganistan'dan ülkeye yapılan doğrudan kaçakçılığı kabul etmek konusunda pek de istekli davranmayarak sadece Tacikistan üzerinden yapılan uyuşturucu kaçakçılığının gözlemlendiğini belirtmektedirler. *Crime and Addiction Rising On Opium Front Line, IRIN News*, (<http://www.plusnews.org/webspecials/opium/regUzb.asp>)

¹⁰⁴ Central Asia: Regional Impact of the Afghan Heroin Trade, *IRIN News*, (<http://www.plusnews.org/webspecials/opium/regOvr.asp>). Bununla birlikte bazı uluslararası raporlarda Termez'deki sınır geçişleri artan oranda kaçakçılığın yapıldığı yerlerden biri olarak gösterilmeye devam etmektedir. Ayrıca, Afganistan'a yardım taşıdıktan sonra Özbekistan'a geri dönen taşıtlarda ve aynı şekilde Tacikistan'dan gelen trenlerde uyuşturucu maddesi ele geçirildiğine dikkat çekilmektedir. *USA International Narcotics Control Strategy Report*, Mart 2005, (<http://www.state.gov/inl/rls/nrcrpt/2005/vol1/html/42368.htm>)

¹⁰⁵ a.g.e.

içerisinde uyuş-turucu madde kaçakçılığında yoğun olarak kullanılan bölgeleri Taşkent, Tirmiz, Fergana Vadisi, Semerkant ve Sirderya bölgeleri oluşturmaktadır.¹⁰⁶

Bunun yanı sıra, Hizb-üt Tahrir ve El Kaide gibi örgütlerinin etkisi altında bulunan ve Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan sınırları arasında yer alan Fergana Vadisi'nin istikrarı Orta Asya'nın istikrarını yakından etkilemektedir.¹⁰⁷ Kökleri Fergana Vadisi'ndeki Namangan şehrine dayanmakta olan bir başka kökten dinci

grup ise Özbekistan İslami Ha-reketi'dir. Bu grubun, özellikle Kırgızistan'ın Oş kenti üzerinden Afganistan kaynaklı uyuşturucu madde kaçakçılığı faaliyetlerini yürütmekte olduğuna dair artan bir görüş birliği bulunmaktadır. Aynı şekilde INTERPOL tarafından yapılan açıklamalarda da Özbekistan İslami Hareketi'nin kaçakçılık rotalarının güvenliğini sağlayabilmek adına bulunmuş olduğu bölgedeki istikrarsızlıklardan menfaat elde ettiği belirtilmiştir.¹⁰⁸

Ülkede gerçekleşen uyuşturucu yakalamalarına bakacak olursak, Ulusal Uyuşturucu Kontrol Merkezi tarafından yayınlanan verilere göre 2004 yılında, geçen yılki 1.080 kg.lık uyuşturucu yakalamasından %51 daha fazla olmak üzere, 1.633 kg. yasadışı uyuşturucu maddesi ele geçirilmiştir. Ele geçirilen bu yakalama miktarının 591 kg.'ını eroin, 384 kg.'ını ise afyon oluşturmuştur.¹⁰⁹

Özbekistan Uyuşturucu Kontrolü Ulusal Bilgi ve Analiz Merkezi Başkanı Kamol Dustmetov tarafından 7 Ekim 2004 tarihinde yapılan açıklamada, Özbekistan üzerinden yapılan uyuşturucu kaçakçılığında son zamanlarda bir artış yaşandığı belirtilmiştir. Bunun yanı sıra, 4 Eylül 2004 tarihli bir haberde ise aynı yetkili tarafından yapılan açıklamada, geçmişte gerçekleşen yakalamalardaki afyon ve eroin korelasyonunun üçe bir olduğu ancak son yakalama istatistiklerine

¹⁰⁶ a.g.e.

¹⁰⁷ Bölge ülkelerinin yanı sıra Rusya ve ABD, terörün beslendiği Fergana Vadisi'nin kontrol altında tutulmasını istemekte ancak vadi sahip olduğu coğrafi şartlar nedeniyle uluslararası terörizmin yanı sıra silah ve uyuşturucu kaçakçılığı için de kullanılmaya devam edilmektedir.

¹⁰⁸ Svante Cornell, "Narcotics, Radicalism and Security in Central Asia: The Islamic Movement of Uzbekistan", December 2004, (<http://www.east.uu.se/publications/AR84SC84.doc>)

¹⁰⁹ The Central Asian Region 2005", *OSCE Information Bulletin on Drug Related Situation*, (Vienna: OSCE, 2005)

bakıldığında bu oranın değiştiği ve eroin yakalamalarının afyon yakalamalarından fazla olduğu ifade edilmiştir.¹¹⁰

1980'li yıllardan önce ülkede ciddi ölçüde uyuşturucu kullanımı sorunu bulunmazken 1990'lı yıllarının ortasından sonra bu durum değişmeye başlamıştır. Uyuşturucu bağımlısı sayısı, diğer bütün Orta Asya ülkelerinde olduğu gibi sürekli bir şekilde artış göstermeye devam etmiş olup, Taşkent, Harezmi, Semerkant ve Surhanderya gibi bölgelerde uyuşturucu bağımlısı sayısı son 20 yıl içerisinde iki katına çıkmıştır.¹¹¹

Ulusal Uyuşturucu Kontrol Birimi'ne göre Özbekistan'da yaklaşık olarak 19.440 uyuşturucu bağımlısı bulunmaktadır. Kayıt altına alınmamış olan uyuşturucu kullanıcılarının sayısı hakkında resmi olarak herhangi bir tahminde bulunulmazken resmi rakamların gerçek uyuşturucu bağımlısı sayısının %10-15'ni yansıtmakta olduğuna inanılmaktadır.¹¹²

Uyuşturucu bağımlılığının yanı sıra ülkedeki HIV virüsü taşıyan kişi sayısında da gerek toplumun bu konuda yeterli ölçüde bilgili olmaması ve bu tür kişileri dışlaması gerekse devletin kendisinin güvenli ve etkin tedavi hizmetlerini sunamaması nedeniyle sürekli bir şekilde artış görülmüştür.¹¹³

Son beş yıl içerisinde HIV virüsü taşıyan kişi sayısında da tehlikeli bir artış yaşanmıştır.¹¹⁴ Resmi rakamların eksikliğine karşın yerel sağlık yetkililerine göre ülkenin Afganistan ile olan sınır bölgelerindeki bağımlı sayısı artış göstermektedir.¹¹⁵ 2004 yılının ilk yarısında 3.867 kişide HIV virüsüne rastlanırken bu miktar 2003 yılına kıyasla %52'lik bir artışa tekabül etmektedir. HIV/AIDS virüsü taşıyan kişilerin %95'i uyuşturucu bağımlısı kişiler olmaktadır. Bu alanda, artan tedavi taleplerini karşılamakta mevcut hastane hizmetleri yetersiz kalmaktadır.

¹¹⁰ RFE / RL Central Asia Report, 17 Aralık 2004, (<http://www.rferl.org/reports/centralasia/2004/12/45-171204.asp>)

¹¹¹ The Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, *Country Factsheets Uzbekistan 2004*, (www.silkroadstudies.org/docs/FactSheet/2004/Uzbekistan.pdf)

¹¹² USA International Narcotics Control Strategy Report, Mart 2005 (<http://www.state.gov/g/inl/rls/nrcrpt/2005/vol1/html/42368.htm>)

¹¹³ The Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, *Country Factsheets Uzbekistan 2004*, (<http://www.silkroadstudies.org/docs/FactSheet/2004/Uzbekistan.pdf>)

¹¹⁴ Özbekistan tarafından açıklanan devlet istatistiklerine göre 2000 yılında 154 olan HIV/AIDS'li kişi sayısı 2001 yılında 479'a ulaşmış, daha sonraki yıllarda da katlanarak devam ederek 2002 yılında 981'e 2003 yılında ise 1,936'ya ulaşmıştır. "Drug-Related HIV/AIDS Cases on the Rise in South", *IRIN News*, 9 Mart 2004,

(http://www.irinnews.org/report.asp?ReportID=39932&SelectRegion=Central_Asia&SelectCountry=UZBEKISTAN)

¹¹⁵ "Uzbekistan: Crime and Addiction Rising on Opium Front Line", *IRIN News*, (<http://www.plusnews.org/webspecials/opium/regUzb.asp>)

Sağlık Bakanlığı ve Ulusal Uyuşturucu Kontrol Merkezi, sorunun farkında olsa da gerekli adımların atılabilmesi için Bakanlığın yeterli mali kaynağı bulunmamaktadır. Ülkedeki sivil toplum örgütleri tarafınca okullarda ve mahallelerde uyuşturucu konusunda halkın bilinçlendirilmesine yönelik çeşitli programlar yürütülmektedir.¹¹⁶

Özbekistan Taşkent'te görev yapmış olan eski İngiltere Büyükelçisi Craig Murray ile yapılan bir röportajda özellikle Semerkant ve Buhara'daki gençler arasında yaygın olmak üzere, ülkedeki eroin kullanımının hızlı bir artış gösterdiği ifade edilmiştir. Ayrıca anılan röportajda temel sorunun ülkedeki rejim içerisindeki üst düzey yetkililerin uyuşturucu kaçakçılığı olaylarına karışmış olduğu belirtilerek, bu durumun BM ve Batılı ülkelerin güvenlik görevlilerinin eğitimi ve ekipmanı için yapmış oldukları çalışmaları etkisiz kıldığı ifade edilmiştir.¹¹⁷

Uyuşturucu sorunuyla mücadele kapsamında ülkede yürütülen çalışmalara bakacak olursak, 2002 yılında imzalanmış olan ve Özbekistan'daki uyuşturucu sorununu bütün boyutlarıyla ele alan eylem planının geçtiğimiz yıl boyunca da uygulanmasına devam edilmiştir. Söz konusu plan uyuşturucu kaçakçılığını önlemeye yönelik tedbirlere, talep azaltımına, mücadeleciler arasındaki işbirliğine, ceza yasalarındaki reformlara, uyuşturucu bağımlılarına yönelik tedavi hizmetlerine ve uluslararası işbirliği konularına yer vermektedir. Anılan planda ayrıca bu alanda belirli hedefler ortaya konularak, görevlendirilmiş bulunan mücadeleciler tarafından öngörülen zaman dilimi içerisinde anılan hedeflere ulaşılması amaçlanmaktadır.¹¹⁸

Özbekistan'da uyuşturucuyla mücadele görevini üstlenmiş olan üç birim bulunmaktadır. Bunlar; ülkedeki suçlarla mücadele etmekte olan İçişleri Bakanlığı, istihbarat boyutu da dahil olmak üzere sınıraşan organize suçlarla mücadele etmekte olan ve artık sınır güvenliğini de üstlenmiş olan Ulusal Güvenlik Servisi ile sınırlarda görev yapmakta olan Ulusal Gümrük Komitesi'dir. Suçla mücadeledeki görev dağılımı, bu denli açık olsa da operasyonel işbirliği yeterli düzeyde gerçekleşmemektedir. Bu itibarla, Ulusal Uyuşturucu Kontrol Merkezi, birimler

¹¹⁶ Ancak sivil toplum örgütlerinin uyuşturucu bağımlılığı ve kaçakçılığıyla mücadelesi bu alanlardaki müdahale hakkının devletin elinde olmasından dolayı sınırlı düzeyde kalmaktadır. Yabancı sivil toplum örgütleri ülke içerisindeki faaliyetlerini yürütürken karşılaşmış oldukları güçlüklerden şikayet etmekte ve bu örgütlerin çoğu şüpheli örgüt muamelesine maruz kalmaktadır. Aynı şekilde basının uyuşturucu konusunda toplum bilincini arttırmaya yönelik çalışmalarının da sansür uygulamalarının her alanda söz konusu olması nedeniyle güçlüklerle yapılabilmekte olduğu belirtilmektedir. The Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, *Country Factsheets Uzbekistan 2004*, (www.silkroadstudies.org/docs/FactSheet/2004/Uzbekistan.pdf)

¹¹⁷ *Daily Crisis News*, 19 Kasım 2004, (http://www.world-crisis.com/news/1094_0_1_0_C/)

¹¹⁸ *USA International Narcotics Control Strategy Report*, Mart 2005 (<http://www.state.gov/g/inl/rls/nrcrpt/2005/vol1/html/42368.htm>)

arasındaki dublikasyonları engellemek ve işbirliğini daha üst seviyelerde gerçekleştirmek hedefindedir.¹¹⁹

Sadece uyuşturucu suçlarıyla mücadele görevini üstlenmiş olan bir kanun uygulayıcı birim ülkede bulunmamakta olup, yaklaşık 1.500 kanun uygulayıcı görevli çeşitli birimlerde görev alarak uyuşturucu suçlarıyla mücadele etmektedir.¹²⁰

Birkaç yıldan beri ülkedeki mücadeleciler birimler, yıllık olarak yürütülen “Kara Haşhaş” adlı operasyonlar kapsamında istihbarat toplanması, kaçakçıların tespit edilerek yasadışı ekim alanlarının yok edilmesi gibi konularda başarılı işbirliği çalışmalarında bulunarak ortak operasyonlar yürütmektedirler. “Kara Haşhaş” isimli operasyon sonucunda ülkedeki hemen hemen bütün ekim alanlarının imha edildiği belirtilmektedir.¹²¹

Diğer çoğu suç alanlarında da olduğu gibi Özbekistan güvenlik birimleri, uyuşturucu kaçakçıları ve liderlerini takip etmek yönünde büyük bir çaba sarf etmektedirler. Uyuşturucu alım satımı, kaçakçılığı ve bulundurulmasına karşı öngörülen yasal cezalar nispeten ağırdır. Ancak, Özbek güvenlik servislerinin yolsuzluk olaylarının yaşan-masına açık olmaya devam etmesi, kaçakçılığa getirilen ağır cezaların caydırıcı etki-sinin istenenden daha az bir etkiye sahip olduğunu doğrular niteliktedir.¹²²

Suçla mücadele alanında yürütülen uluslararası işbirliği kapsamında ise, 2004 yılının Haziran ayı içerisinde Özbekistan ve ABD arasında uyuşturucuyla mücadele alanında ki çalışmalara yönelik bir yardım anlaşması imzalanmış olup anılan anlaşma kapsamında uyuşturucu kaçakçılık olaylarının takibi ve soruşturulması konularında teknik yardımlarda bulunulması, sınır güvenliği ve yasal reformlara yönelik çeşitli programlar yürütülmesi amaçlanmaktadır.

Bunun yanı sıra, ABD'nin uyuşturucuyla mücadele birimi olan DEA tarafından desteklenmekte olan ve Özbekistan İçişleri Bakanlığı'na bağlı bulunan Hassas Araştırma Birimi, 2003 Mayıs ayı içerisinde operasyonel hale gelmiş olup bugüne değin başarılı çalışmalarda bulunmaktadır. Bu birimin yürütmüş olduğu gizli ve uluslararası operasyonlar neticesinde 2004 yılının ilk dokuz ayı içerisinde

¹¹⁹ a.g.e.

¹²⁰ a.g.e.

¹²¹ a.g.e.

¹²² Örneğin Kazakistan ve Özbekistan arasında seyahat yapmakta olan insanlar tarafından iki ülke arasındaki 2,200 km.lik ortak sınır bölgesinde görev yapan sınır görevlilerinin rüşvet aldıklarına dair ciddi şikayetlerde bulunmaktadır. “Travellers report border corruption”, *IRIN News*, 2 February 2005

(http://www.irinnews.org/report.asp?ReportID=45342&SelectRegion=Central_Asia&SelectCountry=KAZAKHSTAN-UZBEKISTAN)

uyuşturucu yaka-lamalarında önemli miktarda artışlar kaydedilmiştir. Anılan birim DEA'dan ekipman ve eğitim desteğini almanın yanı sıra mali olarak da destek görmektedir. Ayrıca yine DEA tarafından ABD'nin finanse etmiş olduğu ve 2004 Ekim ayı içerisinde başlatılmış olan bölgesel bir uyuşturucu istihbarat girişiminin oluşturulması çalışmaları yürütülmeye devam etmektedir.¹²³

2004 Ekim ayı içerisinde DEA ve Özbekistan İçişleri Bakanlığı'nın girişimleri doğrultusunda diğer Bağımsız Devletler Topluluğu üyesi ülkelerin mücadeleciler birimlerinin de katkılarıyla "Containment-2" adı altında 6 aylık operasyonel bir işbirliği çalışması başlatılmış olup, Afganistan kaynaklı uyuşturucu kaçakçılığına karşı yürütülen bölgesel işbirliğine ivme kazandırılmıştır.¹²⁴

Özbekistan hükümeti, özellikle ABD ve UNODC tarafından sunulan ve polis ve sınır muhafızlarının etkinliğinin geliştirilmesine yönelik yardımları alma ve uygulama konusunda istekli davranmaktadır. Devletin sağlık hizmetleri, uyuşturucu rehabilitasyon ve HIV tedavi taleplerini açıkça karşılayamamakta, toplumun bu kişilere vurduğu damgalayıcı tutumlar ise toplum arasında devam etmektedir.¹²⁵

Diğer Orta Asya devletleri tarafından Özbekistan'a kendi çıkarlarını gözeterek, uyuşturucu kontrolü konusunda mevcut güçlükleri daha da fazla arttırmakta olan ve sınır konularında etrafına göz dağı vermeye çalışan bir ülke gözüyle bakılmaktadır.¹²⁶ Her ne kadar Orta Asya'daki diğer ülkeler tarafından bu tür bir bakış açısının söz konusu olmasına karşın, Brüksel merkezli saygın düşünce kuruluşlarından biri olan Uluslararası Kriz Grubu tarafından yapılan son açıklamalarda, ülkedeki Batı tipi reform çabalarının tümünün başarısızlıkla sonuçlandığı, Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'yle ilişkilerin bağımsızlığını kazandığı 1991'den bu yana en kötü düzeyde olduğu ve ekonomik istikrarsızlıklar sonucunda ülkedeki yoksulluğun arttığına dikkat çekilerek, Özbekistan'ın Orta Asya'da bir istikrarsızlık kaynağı olabileceği uyarısında bulunulmakta, durumun daha da kötüleşmesi ile birlikte sınır ötesi uyuşturucu ve insan ticareti faaliyetlerinin hızlanacağı belirtilmektedir.¹²⁷

¹²³ *USA International Narcotics Control Strategy Report*, Mart 2005 (<http://www.state.gov/g/inl/rls/nrcrpt/2005/vol1/html/42368.htm>)

¹²⁴ "The Central Asian Region 2005", *OSCE Information Bulletin on Drug Related Situation*, (Vienna: OSCE, 2005)

¹²⁵ The Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, *Country Factsheets Uzbekistan 2004*, (<http://www.silkroadstudies.org/docs/FactSheet/2004/Uzbekistan.pdf>)

¹²⁶ a.g.e.

¹²⁷ *BBC News*, 17 Şubat 2006, (http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2006/02/060217_uzbekistan.shtml)

Bununla birlikte, 1996 yılında sınırların güvenliği ve silahsızlandırılması amacıyla oluşturulan ve Çin, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan'dan oluşan Şangay Beşlisi, 15 Haziran 2001 yılında Özbekistan'ın da katılımıyla Şangay İşbirliği Örgütü¹²⁸ haline dönüşmüş bulunmaktadır. Ekonomik bir organizasyon olma iddiasının yanı sıra özellikle 11 Eylül olaylarının ardından, ABD'nin bölgedeki varlığının da etkisiyle birlikte 30 milyon km'den fazla bir alanı kaplayan coğrafyadaki güvenlik konularını da ele alan söz konusu Örgüt, terörist ve organize suç örgütleri tarafından yaratılan uyuşturucu ve silah kaçakçılığı olaylarına karşı üye ülkeler arasındaki dayanışma ve işbirliğini arttırmaya öncelik vermektedir. Bu anlayıştan hareketle, Örgütün bünyesinde üye ülkeler arasında ırkçılık ve terörizmle mücadele faaliyetlerini koordine etmek amacıyla 2004 yılının Ocak ayı içerisinde resmi olarak çalışmaya başlayan Bölgesel Terörizmle Mücadele Organı kurulmuştur. Anılan Birimin merkezi Taşkent'te bulunmaktadır.¹²⁹

Türkmenistan, Tacikistan ve Kırgızistan'a kıyasla Özbekistan'ın Orta Asya'ya yapılan yardımlar açısından daha merkezi bir konuma sahip olduğu görülmektedir. Örneğin 2004 yılı için ABD tarafından Özbekistan'a sadece güvenlik konularında olmak üzere 11 milyon Dolar yardımda bulunulması öngörülmüştür. Bunun yanı sıra 1996 yılında beş Orta Asya ülkesi ile UNODC arasındaki Alt Bölgesel Uyuşturucu Kontrol İşbirliği Mutabakat Muhtırası Özbekistan'ın başkenti Taşkent'te imzalanmıştır. Ayrıca UNODC'nin Orta Asya Bölge Ofisi Taşkent'te bulunmaktadır.¹³⁰

Tacikistan

Tacikistan, az miktarda uyuşturucu üretiminin gerçekleştiği bir ülke olmakla birlikte Afganistan kaynaklı afyon ve eroinin kaçırılmasında büyük bir transit ülke konumundadır.¹³¹

¹²⁸ Örgüt hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., *The Shanghai Cooperation Organization (SCO)*, (<http://www.fmprc.gov.cn/eng/topics/sco/t57970.htm>)

¹²⁹ Uzmanlara göre ise bu girişim Özbekistan'ı ABD etkisinden uzaklaştırarak örgüt içerisindeki konumunu pekiştirmek olarak açıklanmaktadır. Sınır aşan suç örgütlerine kaynak sağlayan ve uyuşturucu sorununun hızla büyümesinde etkili olan yasa dışı uyuşturucu ve psikoaktif maddelerin kaçakçılığının önlenmesine yönelik olarak çok taraflı bir anlaşmanın yakın bir gelecekte sonuçlandırılması planlanmaktadır. Bölgedeki tehdit algılayışı içerisinde yer almasından ötürü Örgütün uyuşturucu kaçakçılığının önüne geçilmesinde potansiyel ve önemli bir role sahip olacağı değerlendirilmektedir. The Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, *Country Factsheets Uzbekistan 2004*, (<http://www.silkroadstudies.org/docs/FactSheet/2004/Uzbekistan.pdf>)

¹³⁰ a.g.e.

¹³¹ Afganistan'ın Badakşan Eyaleti'nde ortalama olarak 1 kg'lık eroinin fiyatı 600 \$ civarında iken (1 Haziran 2004) Duşanbe ve komşu eyaletlerdeki ortalama fiyatların 600-700 \$ ve daha kuzeydeki bölgelerde ise bu değer 1,400-1,600 \$ civarında seyretmesi, Afganistan kaynaklı büyük miktarda

Haşhaş ekiminin ülke topraklarına kıyasla komşu Afganistan'da yapılmasının daha güvenli ve maliyetinin ucuz olması, buna karşın Tacikistan'daki kanun uygulayıcı tedbirlerin daha sıkı olması, afyon üretimini Tacikistan'da sınırlı düzeyde tutmakta, küçük çaplı haşhaş ekimi ise daha çok ülkenin kuzeyindeki Aini ve Panjakent bölgelerinde gerçekleşmektedir.¹³²

Tacikistan, 2003 yılı içerisinde Pakistan ve İran'ın ardından en fazla uyuşturucu yakalamasını gerçekleştiren üçüncü ülke olmuştur. Tacikistan Uyuşturucu Kontrol Birimi açıklamalarına göre Orta Asya'da gerçekleştirilen uyuşturucu yakalamalarının %90'ı bu ülkede gerçekleştirilmektedir ve bu değerlendirmeler UNODC tarafından da desteklenmektedir.¹³³

Yasadışı uyuşturucunun hemen hemen tamamı Afganistan'dan getirilmek üzere başlıca iki rota üzerinden kaçırılmaktadır. Bunlardan ilki; Tacikistan'ın doğusundaki dağlık Gorno-Badakşan bölgesi üzerinden olmak üzere kuzeye doğru komşu Kırgızistan'ın Oş şehrinden geçerek Taşkent'e geçmekte; ikinci rota ise, Tacikistan'ın güneyine geçip oradan başkent Duşanbe'ye buradan da hava yolu, demir yolu veya araçlarla Taşkent ve daha ileri bölgelere ulaşmaktadır.¹³⁴

Ancak, ilk rotanın geçmekte olduğu Gorno-Badakşan bölgesindeki İsmaililer grubunun ruhani liderleri Ağa Han'ın uyuşturucuyu kınayan fermanından buyana uyuşturucu kaçakçılığına karşı negatif bir tutum takınmaları ve Ağa Han Enstitüsü'nün Badakşan ekonomisini yeniden diriltme çabalarında elde etmiş olduğu başarılarından dolayı ikinci kaçakçılık rotası daha fazla önem arz etmektedir.¹³⁵

Tacikistan'ın ekonomisi ve coğrafyası ülkeyi uyuşturucu kaçakçılığında cazip bir ülke yapmaya devam etmektedir. Afganistan ile Tacikistan arasındaki sınırın bir

afyonun Orta Asya'ya Tacikistan üzerinden kaçırılmasını doğrular nitelikte gözükmektedir. *UNODC Afgan Opium Survey 2004*, (http://www.unodc.org/pdf/afg/afghanistan_opium_survey_2004.pdf)

¹³² Tacikistan hükümetince ülkede kimyasal ara madde üretiminin yapıldığına dair herhangi bir bulguyla rastlanıldığına ilişkin bir bildirimde bulunulmamış olup küçük çaplı kimyasal ara madde ithalatı devletin yakın denetimi altında gerçekleştirilmektedir. Ayrıca Tacikistan, 2003 Temmuz ayında kimyasal maddelerin uluslararası kaçakçılığının önlenmesi amacıyla INCB tarafından başlatılan Topaz Operasyonu'na katılım sağlamıştır. *USA International Narcotics Control Strategy Report*, Mart 2005, (<http://www.state.gov/inl/rls/nrcrpt/2005/vol1/html/42368.htm>)

¹³³ "Tajikistan: Stemming the Heroin", *IRIN News*, 13 Eylül 2004, (http://www.irinnews.org/report.asp?ReportID=42836&SelectRegion=Central_Asia&SelectCountry=TAJIKISTAN)

¹³⁴ "Tajik Ex-Drug Tsar Charged", *Moscow News*, 26 Mayıs 2005, (<http://www.themoscowtimes.com/stories/2005/05/26/031.html>)

¹³⁵ a.g.e.

parçası olan Nizhniy Pyandzh Irmağı üzerinden yapılan geçişlerin düzenli kontrolü yeterli ölçüde yapılmamaktadır.¹³⁶

Her tür fiyat üzerinden uyuşturucu getirmekte kararlı olan kaçakçılar, çok karmaşık teknikler kullanmakta klasik kaçakçılık metotları olan uyuşturucunun araç ve kamyonların gizli bölmelerine saklanması yoluyla yapılan kaçakçılığın devam etmesinin yanı sıra, atlı arabalarla develerin de uyuşturucu kaçakçılığında kullanıldığı belirtilmektedir. Ayrıca kadın ve çocukların da kurye olarak kullanılması kaçakçılara mallarının taşınmasında ucuz bir yol sunmaktadır. Kimi kuryelerin ise daha sonrasında çıkartmak üzere bazı malları yutarak midelerinde kaçırma olduğu belirtilmektedir. Sınır bölgesinde yük hayvanları ile kaçırılan mallar genellikle bataklık ve sazlıklarla kaplı bölgelerde gizlenmektedir.¹³⁷

Yetkililere adeta meydan okurcasına son yıllarda üzerinde Afganistan'daki üreticisinin isminin dahi yer aldığı bir kg.lık paketler içerisinde istiflenmiş eroinin Duşanbe caddelerine kadar ulaştırılabildiği ifade edilmektedir. Tacikistan yetkilileri bu durumun Afganistan'daki eroin üretiminin denetlenemediğinin bir göstergesi olduğunu belirtmektedirler.¹³⁸

Tacikistan hükümeti tarafından uyuşturucuyla mücadele çalışmalarının ve yasalarının güçlendirilmesi çabaları, 1992-1997 yılları arasında süren ve 50 bin kişinin canına mal olan sivil savaş¹³⁹ döneminde adlarını duyuran suç şebekelerince sekteye uğratılmakta, kanun uygulayıcı çalışmaların desteklenmesine yönelik yeterli Devlet kaynağının bulunamaması karşılaşılan güçlükleri daha da arttırmaktadır.¹⁴⁰

¹³⁶ *USA International Narcotics Control Strategy Report*, Mart 2005 (<http://www.state.gov/g/inl/rls/nrcrpt/2005/vol1/html/42368.htm>)

¹³⁷ Sınır bölgelerindeki bir çok noktadan dikkatleri çekmeden geçiş yapılabilmesi mümkündür. Ülke içi alt yapı sorunlarından ve ana ihracat rotasının komşu Özbekistan üzerinden geçmesinden dolayı Tacikistan'ın ekonomik olanakları da sınırlı düzeyde olmaktadır. Tacikistan'da ortaya çıkabilecek muhtemel istikrarsızlıklardan korunmak amacıyla Özbekistan, kendi sınırlarını sık sık kapatma yoluna gitmektedir. *USA International Narcotics Control Strategy Report*, Mart 2005

¹³⁸ "Tajikistan: Stemming the Heroin", *IRIN News*, 13 Eylül 2004, (http://www.irinnews.org/report.asp?ReportID=42836&SelectRegion=Central_Asia&SelectCountry=TAJIKISTAN)

¹³⁹ Tacikistan İç Savaşı, dinsel olmaktan çok bölgeselcilik ve etnisite üzerine kurulmuştur. 1992'de Tacikistan bağımsızlığını kazandığında ülkedeki yönetici elit Özbek azınlık arasından çıkmıştır. Rusya'nın desteğine sahip olan yeni yönetime karşı kısa sürede hem demokrasi isteyen Tacik milliyetçilerinden, hem İslamcılardan muhalefet başlamış ve iki grup arasındaki mücadele silahlı çatışmaya dönüşmüştür. Atay Akdevelioğlu, "İran'ın Orta Asya, Afganistan ve Azerbaycan Politikası", *Stradigma*, Kasım 2003, (http://www.stradigma.com/turkce/kasim2003/makale_04.html)

¹⁴⁰ Tacikistan hali hazırda 1992 ve 1997 yılları arasında yaşanmış olan sivil savaşın olumsuz sonuçlarından etkilenmeye devam etmektedir. Ulusal ekonominin çökmesi ve yoksulluğun artması geçim sıkıntısı çeken insanların uyuşturucu ticareti işine girmelerine, yerel suç gruplarının kanun uygulayıcı ve politik denetim çabaları karşısında uyuşturucu ticaretini geliştirmek isteyen büyük örgütler halinde bir araya gelmelerine yol açmıştır. Bu gelişmeler iç istikrarsızlığı sürdüren silahlı

Ayrıca, Tacikistan'ın güneyindeki çok sayıda yerel grubun uyuşturucu kaçakçılığı olaylarına karışmakta olduklarına inanılmaktadır. Yolsuzluk olaylarının ülkede oldukça yaygın olduğuna ve bu durumun da yasadışı uyuşturucu ticaretinin gelişmesinde önemli bir role sahip olduğu değerlendirilmektedir.¹⁴¹

Tacikistan, Afganistan ile 1,200 km.lik bir sınıra sahip olup, uzun sınırlarından birisini 2004 yılında 15,607 hektarlık¹⁴² üretim alanı ile ülkedeki toplam afyon üretiminin %18'ni karşılayan Afganistan'daki üçüncü en büyük afyon üretiminin gerçekleştiği Badakşan şehri oluşturmaktadır.¹⁴³ Bu sınırların korunmasında Tacikistan daha çok yerel Tacikistanlı askerlerin Rus Komutanların emrinde olduğu 201. Mekanize Piyade Bölüğü'ne güvenmektedir.

Tacikistan güvenlik güçleri, uyuşturucu kaçakçılığıyla mücadele alanında önemli deneyimler edinmiş olmasına rağmen bu sorunla mücadeleye yeterli polis gücü ve kaynağı aktaramamaktadır. Tacikistan ve Afganistan sınırında konuşlanmış olan Rus Sınır Güçleri, ülkedeki toplam uyuşturucu yakalamalarının yaklaşık 2/3'sini gerçekleştirmektedir.¹⁴⁴ Her ne kadar Rus güçlerinin yakın bir tarih içerisinde bölgeden çekilme ihtimali düşük olsa da, böylesi bir durumun ciddi sorunlar yaratarak düşük ücretler karşısında artan rüşvet olaylarıyla birlikte Tacikistan'ın

grupları teşvik ederek sahip oldukları olanaklarını daha da fazla arttırmıştır. Birçok analiziye göre, sivil savaş süresince çatışan her iki taraftaki bazı güçlü isimlerin kimileri günümüzde devletin bazı kademesinde görev almanın yanı sıra uyuşturucu ticaretinde de yer almaktadır. Bu kapsamda uyuşturucu ticaretinin düzenlenmesi Tacikistan siyasetinde iki taraf açısından da çarpıcılık arz eden birkaç örnek olaydan birini oluşturmaktadır. Bu tür oluşumların sosyal etkileri de ne yazık ki oldukça kötü olmuş ve bir taraftan uyuşturucu kaçakçılığından yüksek kazançlar elde edilmesi söz konusu olurken, diğer taraftan devlet sosyal sorunların üzerine gidebilecek kabiliyetten yoksun kalmıştır. *USA International Narcotics Control Strategy Report*, Mart 2005, (<http://www.state.gov/g/inl/rls/nrcrpt/2005/vol1/html/42368.htm>)

¹⁴¹ "Tajik Ex-Drug Tsar Charged", *Moscow Times*, 26 Mayıs 2005, (<http://www.themoscowtimes.com/stories/2005/05/26/031.html>)

¹⁴² UNODC, *Afghan Opium Survey 2004*, (New York: UNODC, 2004) (http://www.unodc.org/pdf/afg/afghanistan_opium_survey_2004.pdf)

¹⁴³ Ayrıca, Tacikistan Uyuşturucu Kontrol Birimi Başkanı 2002 yılı içerisinde üretim yapılan alanların en az %30 artış yaptığını belirterek, 2002 ve 2003 yıllarının kıyaslaması yapıldığında Tacikistan ve Afganistan sınırındaki üretim alanlarının %50 artış gösterdiğini ifade etmiştir. "Tajikistan: Stemming the Heroin", *IRIN News*, 13 Eylül 2004, (http://www.irinnews.org/report.asp?ReportID=42836&SelectRegion=Central_Asia&SelectCountry=TAJIKISTAN)

¹⁴⁴ Uluslararası Raporlarda, Afganistan ve Tacikistan arasındaki 800 millik alanda görev yapmakta olan Rus sınır muhafızlarının yasadışı uyuşturucu kaçakçılığında etkin olmayı sürdürdüğü ve 2003 yılında 2,7 ton eroin olmak üzere toplam 5,3 ton yasadışı uyuşturucu maddesini ele geçirdiği belirtilmektedir. Bu oranlar her ne kadar toplam kaçakçılığı bir kısmını oluşturuyor olsa da 2002 yılına kıyasla %33 artış yaşandığını göstermektedir. INCB 2004 Report, (http://www.incb.org/e/ar/2004/incb_report_2004_3.pdf)

uyuşturucu sorunuyla mücadelesini olumsuz yönde etkilemesi muhtemel görülmektedir.¹⁴⁵

Bunun yanı sıra geçtiğimiz yıllarda bölgeye ziyaretler gerçekleştiren UNODC yetkili-lerince sınır bölgesinde çok istisnai olarak Rus güçlerinin kaçakçılık faaliyetlerine ka-rışmış olduklarının rapor edildiği belirtilmekte, buna karşın Tacikistan ordusu tarafından kontrol edilen noktaların zayıf alanlar olduğu ve bölgesel hakimiyetini ilan eden kişilerle yapılan görüşmelerde Tacikistan sınır karakollarıyla iyi ilişkiler içerisinde olduklarının öğrenildiği ifade edilmektedir. Ayrıca henüz tam olarak doğrulanmamış olmakla birlikte Tacikistan-Kırgızistan-Kazakistan üzerinden Afgan eroinin Çin'in batısına kaçırıldığına dair bazı belirtilerin de bulunduğu UNODC yetkililerince belirtilmektedir.¹⁴⁶

Her ne kadar ülke ekonomisi ve bankacılık sektörü yeterli uluslararası bağlantılara sahip olmasa da uyuşturucudan elde edilen karapara aklama olaylarına devletin her kademesinde rastlandığına dair bir takım eleştirilerde bulunmaktadır. Eski Uyuşturucu Kontrol Birimi Başkanı'nın¹⁴⁷ uyuşturucu kaçakçılığı ve cinayet suçlarından dolayı yargılanıyor olmasının yanı sıra, 2000 yılının Mayıs ayında Kazakistan'daki Tacikistan Büyükelçisi arabasında 62 kg.lık eroin ile birlikte göz altına alınmıştır. Bu görevlinin sınır dışı edilmesinden sonra da Tacikistanlı bir ticaret temsilcisi 24 kg. eroinle birlikte Kazakistan'da ele geçirilmiştir.¹⁴⁸ Uyuşturucu

¹⁴⁵ USA International Narcotics Control Strategy Report, Mart 2005, (<http://www.state.gov/g/inl/rls/nrcrpt/2005/vol1/html/42368.htm>)

Ayrıca, Tacikistan'daki ABD Büyükelçisi Richard Hoagland yapmış olduğu bir açıklamasında Afganistan- Tacikistan sınırındaki Rus güçlerinin çekilmesiyle yaşanabilecek sorunlara dikkat çekerek bu durumun karşısında uluslararası yardımların ve Rusya'da dahil olmak üzere uluslararası işbirliğinin önemine dikkat çekmiştir. "Tajikistan: Stemming the Heroin", *IRIN News*, 13 Eylül 2004, (http://www.irinnews.org/report.asp?ReportID=42836&SelectRegion=Central_Asia&SelectCountry=TAJIKISTAN)

¹⁴⁶ a.g.e.

¹⁴⁷ Uyuşturucu Kontrol Birimi'nin eski lideri General Gafor Mirzoyev, içerisinde stinger füzelerinin de yer aldığı 3,000'den fazla silahı barındırmış olmaktan dolayı tutuklanmıştır. Eski lider, cinayet ve devleti yıkma iddialarıyla birlikte 176'dan fazla suçlamayla karşı karşıya bulunmaktadır. Bu konudaki soruşturmaya ise devam edilmektedir. "Tajik Ex-Drug Tsar Charged", *Moscow Times*, 26 Mayıs 2005, (<http://www.themoscowtimes.com/stories/2005/05/26/031.html>)

¹⁴⁸ Ayrıca 2002 yılının Ağustos ayında eski Tacikistan Savunma Bakan Yardımcısı askeri bir helikopterin uyuşturucu kaçakçılığında kullanılması suçundan dolayı mahkum edilmiştir. Kariat Osmonaliev, "Developing Counter-Narcotics Policy in Central Asia", *The Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program*, 2004, (<http://www.silkroadstudies.org/Silkroadpapers/Osmonaliev.pdf>)

kazancının en büyük gelir kaynağı olduğu iddia edilen ülkede uyuşturucu bağlantılı yolsuzluk olayları pek de sürpriz olarak görülmemektedir.¹⁴⁹

Tacikistan yetkililerince yapılan açıklamalara göre 1996 yılında gerçekleştirilmiş olan 6 kg.lık eroin yakalanmasına karşın 2003 yılına gelindiğinde ele geçirilen eroin 5.600 kg.a 2004 yılında ise bu miktar 4.794 kg.a ulaşmış bulunmaktadır. Ayrıca Tacikistan güvenlik güçleri ile Rus sınır muhafız birliğinin ortaklaşa yürütmüş oldukları operasyonlar neticesinde ele geçirilen uyuşturucu miktarı, Orta Asya ülkelerince yakalanan toplam uyuşturucu miktarının 2000 yılında %58'ine tekabül ederken bu oran 2004 yılında %83'e yükselmiştir.¹⁵⁰

13 Nisan 2005 tarihinde Duşanbe'de gerçekleşen basın konferansında Tacikistan Uyuşturucu Kontrol Birimi basın sözcüsü Rus ve Tacik güçleri tarafınca 2005 yılı içerisinde 1.500 kg. uyuşturucu maddesi ele geçirildiğini belirtmiş, eroin yakalamasının ele geçirilen toplam uyuşturucu miktarının 2/3'sini oluşturduğu ifade etmiştir. Anılan yetkili tarafından ayrıca Afganistan'da uyuşturucu üretiminin artış göstermeye devam ettiğine dikkat çekilerek, Afganistan'ın Tacikistan sınırına yakın bölgelerinde 50 laboratuvarın afyonun eroine dönüştürülmesi faaliyetlerini sürdürmekte olduğu belirtilmiştir.¹⁵¹

Ülkedeki uyuşturucu kullanım sorununa bakacak olursak, eroin, afyon ve esrar kullanımını nispeten az olsa da giderek büyüyen bir sorun teşkil etmektedir. Bağımlıların tedavisi ve rehabilitasyonu ile ilgili olarak toplumun artan gereksinimlerinin karşılanabilmesi açısından sağlık yapısı ve hizmetleri yetersiz kalmaktadır.¹⁵²

Tacikistan AIDS Önleme Merkezi'nde görevli yetkililerce yapılan açıklamalarda 2004 yılı içerisinde HIV virüsü taşıyan ve Rusya'dan sınır dışı edilen Tacikistanlı göçmen işçilerinin bulunduğu dikkat çekilmektedir. 6.5 milyonluk ülke nüfusuna

¹⁴⁹ Afganistan kaynaklı uyuşturucu kaçakçılığının uluslararası terörizmin ana destekçisi olduğunu ifade eden Tacikistan Uyuşturucu Birimi Müdürü Avaz Yuldashov, sadece eroin ticaretinin dahi ülkenin güç bela 300 milyon doları bulan yıllık ulusal bütçesinin 10 kat daha fazla olduğunu belirtmiştir. "Tajikistan at Crossroads of the Drug Trade", *Detroit Free Press*, 4 Mayıs 2005, (http://www.freep.com/news/nw/tajik4_20040504.htm)

¹⁵⁰ The Central Asian Region 2005, *OSCE Information Bulletin on Drug Related Situation*, (Vienna: OSCE, 2005). Tacikistan'daki ilk eroin yakalaması 6,3 kg.lık yakalama ile 1996 yılında gerçekleşmiştir. Son yıllarda gerçekleşen yakalamalar içerisindeki eroinin payında bir artış görülmektedir. 2000 yılında 1,9 ton eroin yakalamasına karşın 4,8 ton afyon yakalanmışken 2003 ve 2004 yılları içerisinde durum tersine dönmüş, 2 ton civarındaki afyon yakalamasına karşın 4-5 ton eroin ele geçirilmiştir. *USA International Narcotics Control Strategy Report*, Mart 2005, (<http://www.state.gov/g/inl/rls/nrcrpt/2005/vol1/html/42368.htm>)

¹⁵¹ *RFE / RL*, 14 Nisan 2005, (<http://www.rferl.org/newsline/2005/04/2-tca/tca-140405.asp>)

¹⁵² *USA International Narcotics Control Strategy Report*, Mart 2005, (<http://www.state.gov/g/inl/rls/nrcrpt/2005/vol1/html/42368.htm>)

kıyaslandığından çok büyük bir miktarı oluşturan 600.000'den fazla Tacikistanlı göçmen işçinin, çoğu yasadışı yollarla olmak üzere, Rusya'da bulunduğu belirtilmektedir. Yetkililerce yapılan açıklamalarda, yurtdışında çalışmaya giden bu kişilerin ülkeye döndükten sonra herhangi bir HIV testine tabi tutulmamaları sonucunda bazı durumlarda kendi yakınlarına HIV virüsü bulaştırdıklarının görüldüğü belirtilmektedir.¹⁵³

BM Ortak HIV/AIDS Programı tahminlerine göre, ülkedeki gerçek HIV vakası sayısının kayıtlı resmi rakamlarda belirtilen 330'un 15 katı daha fazla olmak üzere yaklaşık 5.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Eski Sovyetler Birliği Cumhuriyeti'nin en yoksul ülkesi olan Tacikistan'ın HIV/AIDS ile mücadelesine yönelik yapılan yardım faaliyetlerinde AIDS, Tüberküloz ve Sıtma ile mücadele BM Global Fonu'nun önümüzdeki iki yıl için 2.5 milyon dolardan fazla bir miktarda destek sağlayacağı belirtilmektedir.¹⁵⁴

Uyuşturucu sorunuyla mücadele alanında ülkede yürütülen çalışmalara bakacak olursak, 1999 yılında UNODC'nin katkılarıyla birlikte kurulmuş olan ve Tacikistan Başkanlığı'na bağlı Uyuşturucu Kontrol Birimi, ülkenin uyuşturucu kontrol kapasitesini güçlendirme ve bu alandaki mücadelelerle tedavi ve rehabilitasyon hizmetlerini merkezi bir birimde toplama görevini yürütmektedir.¹⁵⁵ 2004 yılı içerisinde önemli ölçüde uyuşturucu operasyonları gerçekleştirmiş olan birimin, Afganistan'da da ayrıca bir ofisi bulunmaktadır.¹⁵⁶ Bununla birlikte, 350 Uyuşturucu

¹⁵³ Duşanbe'deki Ulusal Uyuşturucu Önleme Merkezi'nin Başkanı Azamjon Mirzoev, geçtiğimiz beş yıl içerisinde Rusya ve Diğer Bağımsız Devletler Topluluğu üyesi ülkelerden dönen 26 kişide HIV virüsü bulunduğu tespit edildiğini belirtmiştir. "Tajikistan: HIV/AIDS among Labour Migrants Causes Concern", *IRIN News*, 31 Mart 2005, (<http://www.irinnews.org/report.asp?ReportID=46398&SelectRegion=Asia>)

¹⁵⁴ a.g.e.

¹⁵⁵ UNODC İcra Direktörü Antonia Maria Costa yapmış olduğu bir açıklamasında Tacikistan'daki Uyuşturucu Kontrol Birimi'nin kurulmasının bölgedeki uyuşturucuyla mücadele tarihi açısından bir dönüm noktası olduğunu belirtmiştir. "Tajikistan: Stemming the Heroin Tide", *IRIN News*, 13 Eylül 2004, (http://www.irinnews.org/report.asp?ReportID=42836&SelectRegion=Central_Asia&SelectCountry=T_AJKISTAN)

¹⁵⁶ Tacikistan Uyuşturucu Kontrol Birimi Müdürü Rustam Nazarov, Afganistan'a gerçekleştirmiş olduğu 3 günlük resmi ziyareti esnasında, 18 Mayıs 2005 tarihinde Afganistan'ın kuzeyindeki Kunduz eyaletindeki birimin yerel ofisinin açılışını gerçekleştirmiştir. Söz konusu ofis Afganistan'ın Tacikistan ile olan ve stratejik açıdan önemli bir sınır bölgesinde, Tacikistan Başkanı İmmomali Rakhmonov'un bu yılın Nisan ayı sonunda Afganistan'a gerçekleştirmiş olduğu ziyaret sonucunda imzalanan iki taraflı uyuşturucu ile mücadele anlaşmasına istinaden kurulmuştur. Rustam Nazarov tarafından yapılan açıklamalarda Afganistan'ın kuzeydoğusunda önemli çapta afyon üretiminin gerçekleştirildiği belirtilerek, 2004 Aralık ayı içerisinde Duşanbe'de düzenlenen Şangay İşbirliği Örgütü Toplantısı'nda

Kontrol Birimi görevlisine ortalama ücretlerin 10 katı değerinde ödeme yapılmış olmasına rağmen bu kişilerin özel eğitilmiş olmaları, daha yüksek ücretler öneren bir takım kuruluşlar tarafından bu kişilerin talep edilmesine yol açmaktadır. Uyuşturucu Kontrol Birimi Başkanı tarafından eğitilmiş personelin uzun süreli olarak el altında tutulmadığı belirtilmektedir.¹⁵⁷

Tacikistan Hükümeti tarafından, toplumun uyuşturucu konusundaki duyarlılığını artırmak amacıyla kitle iletişim araçlarını kullanmanın yanı sıra ulusal ve uluslararası sivil toplum örgütleri tarafından yapılan girişimler kabul edilerek bu tür çalışmalar teşvik edilmektedir. Afganistan sınırına yakın olan Khorog'daki bir gençlik merkezinin kurulması, Hükümetin gençler ve diğer risk altındaki gruplar içerisinde uyuşturucu kullanımı ile mücadele amaçlı programına dahil edilmiştir. Tacikistan hükümeti tarafından ayrıca "Tacikistan ve Özbekistan'daki Uyuşturucu Talebinin Azaltılması" başlıklı bir program kapsamında Tacikistan'a sınırı bulunan Afganistan'daki Badakşan şehrinde bir rehabilitasyon merkezinin kurulması projesine 11.000 \$'lık, Khorog kentindeki bir spor merkezinin kurulması için de 5.000 \$'lık bir harcamada bu-lunulmuştur. Buna karşın uyuşturucu bağımlısı olan gençlerin sayısında artış görülmekte, ülkedeki uyuşturucu bağımlılarının %60'ından fazlasının 18-30 yaş grubu kişilerden oluştuğu tahmin edilmektedir.¹⁵⁸ 2005 yılı başı itibarıyla çoğunu gençlerin oluşturduğu ülkedeki kayıtlı uyuşturucu bağımlısı sayısı 7275'dir.¹⁵⁹

Bazı komşu ülkelere kıyasla Tacikistan, sivil toplum örgütlerinin çalışmalarına nispeten daha açık bir tutum sergilemektedir. Ülke genelinde, çoğu UNODC'nin "Özbekistan ve Tacikistan'da Uyuşturucu Talebinin Azaltılması" başlıklı Programı kapsamında desteklenmekte olan, 11 tıbbi poliklinik uyuşturucu tedavisi ve rehabilitasyon hizmeti vermektedir. Ülkede ayrıca Açık Toplum Enstitüsü'nün uyuşturucuyla mücadele kapsamında zarar azaltımını hedefleyen uluslararası bir programı uygulanmaktadır. Bu kapsamda, önümüzdeki beş yıllık dönem içerisinde de UNODC Tacikistan'da devam etmekte olan uyuşturucuyla mücadele çabalarını destekleyecek temel kuruluş olmaya devam edecektir.¹⁶⁰

çok miktarda eroin üreten tesisin bölgede faal olduğunun rapor edildiği ifade edilmiştir. *RFE / RL*, 2 Mayıs 2005, (<http://www.rferl.org/newsline/2005/05/2-tca/tca-190505.asp>)

¹⁵⁷ *USA International Narcotics Control Strategy Report*, Mart 2005 (<http://www.state.gov/g/inl/rls/nrcrpt/2005/vol1/html/42368.htm>)

¹⁵⁸ a.g.e.

¹⁵⁹ The Central Asian Region 2005, *OSCE Information Bulletin on Drug Related Situation*, (Vienna: OSCE, 2005)

¹⁶⁰ *USA International Narcotics Control Strategy Report*, Mart 2005 (<http://www.state.gov/g/inl/rls/nrcrpt/2005/vol1/html/42368.htm>)

Türkmenistan

Türkmenistan, kırsal ve dağlık alanlarda gerçekleşen küçük çaplı afyon ekimine rağmen önemli ölçüde yasadışı uyuşturucu üretiminin yapıldığı bir ülke konumundadır. Her Bahar Türkmenistan hükümeti tarafından az sayıda da olsa yasadışı afyon ekiminin kontrolü için havadan kontroller yapılmaktadır. Bununla birlikte bazı kanun uygulayıcı birimlerdeki kaynaklara göre ülkenin ücre topraklarında ülke içi tüketim için kenevir ekimi gerçekleştirilmektedir.¹⁶¹

Türkmenistan'ın coğrafik konumu ülkenin, Güneybatı Asya'dan ve Kafkasya üzerinden Rusya ve Avrupa'ya yapılan uyuşturucu kaçakçılığında ve başta asetik anhidrit olmak üzere kimyasal ara maddelerin Afganistan'daki laboratuvarlara kaçırılmasında ideal bir koridor olmasına yol açmaktadır.¹⁶²

Türkmenistan'ın içinde bulunduğu konumu, sahip olduğu toprakların Afganistan dışına çıkan Kuzey ve Batı uyuşturucu kaçakçılık rotaları boyunca kullanılıyor olmasından dolayı oldukça güçlüdür.¹⁶³ İran'a götürülmek istenen afyon kaçakçılığında genellikle Türkmenistan'ın güney bölgeleri kullanılmaktayken, Özbekistan'a yapılan eroinin kaçakçılığında da Türkmenistan topraklarının kullanılması söz konusudur. Bunun yanı sıra ülkedeki uyuşturucu kaçakçıları, malların Avrupa'ya kaçırılmasında Hazar Denizi'ndeki limanlardan kullanabilme avantajına da sahip bulunmaktadır.¹⁶⁴

Türkmenistan'ın yaklaşık olarak 1800 km.lik Özbekistan sınırı, sınır güvenlik güçleri açısından karşı konulması güç tehditler yaratmaktadır. Ancak, 2004 yılında yetkililer yeterli ekipmandan yoksun olan sınır geçiş noktalarını geliştirmek yönünde harekete geçmiştir. Türkmenistan hükümet yetkilileri Özbekistan sınırlarının, Türkmenistan'ın güney sınırlarında gerçekleşen yoğun kontrollerden kaçmak isteyen kaçakçılar için alternatif bir cazibe merkezi olmaya başladığını belirtmektedirler.¹⁶⁵

¹⁶¹ a.g.e.

¹⁶² The Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, *Country Factsheets Turkmenistan 2004*, (<http://www.silkroadstudies.org/docs/FactSheet/2004/Turkmenistan.pdf>)

¹⁶³ Rusya Federal Sınır Servisi Yardımcı Başkanı Aleksandr Manilov tarafından 22 Ekim 2004 tarihinde yapılan bir açıklamada, Türkmenistan üzerinden yapılan uyuşturucu madde kaçakçılığı miktarının Tacikistan üzerinden yapılan uyuşturucu madde kaçakçılığı miktarından daha fazla bir oranda olabileceği yönünde bir değerlendirmede bulunulmuştur. RFE / RL Central Asia Report, 17 Aralık 2004, (<http://www.rferl.org/reports/centralasia/2004/12/45-171204.asp>)

¹⁶⁴ The Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, *Country Factsheets Turkmenistan 2004*, (<http://www.silkroadstudies.org/docs/FactSheet/2004/Turkmenistan.pdf>)

¹⁶⁵ *USA International Narcotics Control Strategy Report*, Mart 2005 (<http://www.state.gov/g/inl/rls/nrcrpt/2005/vol1/html/42368.htm>)

Türkmenistan hükümet yetkililerinin değerlendirmelerine karşın kimi uzmanlar, Tacikistan'ın uyuşturucuyla mücadeledeki başarısının ve Afganistan'dan gelen uyuşturucunun yüksek oranlarda ele geçirilmesinin, Afganistan'ın güneyindeki diğer komşusu olan Özbekistan ile sınırının fazla olmamasının ve bu alanda da sıkı kontrollerin gerçekleşmesinin, uyuşturucu kaçakçılarınca Türkmenistan-Afganistan sınırı üzerinden kaçakçılık yapılmak istenmesine yol açacağını belirtmektedir. Bu değerlendirmelerin doğru olması durumunda, Afganistan kaynaklı uyuşturucunun kaçakçılığında Türkmenistan sınırlarının tehlikeye daha fazla oranda maruz kalacağı görülmektedir.¹⁶⁶

Ayrıca, Türkmenistan ve Özbekistan sınırındaki kanun uygulayıcı birimlerin özellikle ticari malların kaçakçılığının yasaklanması üzerine yoğunlaştıkları için bu rotanın artan oranda uyuşturucu kaçakçılarınca kullanılma ihtimali ortaya çıkmaktadır. Hazar Denizi'nden feribotlarla Azerbaycan ve Rusya'ya yapılan kaçakçılık da önem arz etmeye devam etmektedir. Türkmen yetkililerce yapılan açıklamalara göre son zamanlarda Afganistan sınırına yakın bölgelerdeki yakalanan uyuşturucu miktarında, Afganistan'da artış gösteren üretim de göz önünde bulundurularak, bir artış görüldüğü belirtilmektedir. Resmi olarak yayımlanan 2004 verileri her ne kadar dikkat çekici olsa da bir önceki yıllara ilişkin güvenilir verilerin olmayışı kaydedilen gelişmelerin değerlendirilmesini mümkün kılmamaktadır.¹⁶⁷

Türkmenistan devleti ülkedeki mevcut uyuşturucu kullanımı, yasadışı uyuşturucu kaçakçılığı ve uyuşturucu yakalamaları konusunda uluslararası camiaya sınırlı ölçüde bilgiler vermektedir. INCB tarafından Türkmenistan hükümetinden uyuşturucu kullanımı ve kaçakçılığı konusunda sistematik bir bilgi toplama ve analiz sisteminin oluşturularak uluslararası uyuşturucu sözleşmelerinden doğan yükümlülükler neticesinde bu bilgilerin ilgili uluslararası kuruluşlarla paylaşılması talep edilmektedir.

Bunun yanı sıra, uluslararası sözleşmelerin gerekli kıldığı kimi hükümlerin Türkmenistan'da henüz oluşturulmadığının altı çizilerek karapara ve kimyasal ara

¹⁶⁶ "Turkmenistan: Heroin Use Poses a Growing Challenge", *IRIN News*, 5 Ekim 2004, (http://www.irinnews.org/report.asp?ReportID=42839&SelectRegion=Central_Asia)

¹⁶⁷ *USA International Narcotics Control Strategy Report*, Mart 2005, (<http://www.state.gov/g/inl/rls/nrcrpt/2005/vol1/html/42368.htm>). Türkmenistan geçmişte önemli ölçüde afyon ve eroin yakalamalarını gerçekleştirmiş olan bir ülkedir. Ekonomik İşbirliği Teşkilatı Uyuşturucu Kontrol ve Koordinasyon Birimi'ne göre (ECO-DCCU) 2000 yılında dünyadaki afyon yakalamasında Türkmenistan 6. sırada yer almıştır. Ancak 2000 yılında Türkmenistan hükümetinin yakalama raporlarını sonlandırması ile birlikte bundan sonraki ve mevcut bilgiler fazlasıyla güvenilir olmamaktadır. The Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, *Country Factsheets Turkmenistan 2004*, (<http://www.silkroadstudies.org/docs/FactSheet/2004/Turkmenistan.pdf>)

maddelerin kontrolü konusunda acilen Türkmenistan hükümetinden gerekli çalışmalarda bulunulması istenmektedir. Türkmenistan'da kimyasal maddelerin uluslararası alım, satım, üretim ve dağıtımını denetleyecek etkin bir sistemin oluşturulması gerekmektedir.¹⁶⁸

Türkmen yetkililerce yapılan açıklamalarda ise Türkmen kanun uygulayıcı birimlerince, sınırları geçmek isteyen eli silahlı İran uyruklu kaçakçıların vurularak etkisiz hale getirildiği bunun da uyuşturucuyla mücadelede gösterilen gayretin önemli bir göstergesi olduğu belirtilmektedir.

Ülkedeki uyuşturucu bağımlılığı sorununu ele alacak olursak, UNODC'nin Orta Asya Bölge Ofisi Başkanı James Callahan tarafından yapılan açıklamada, genel itibarıyla Orta Asya bölgesindeki uyuşturucu bağımlılığı oranının ülke nüfusunun yaklaşık yüzde birine denk geldiği belirtilerek Türkmenistan'daki durumun da bundan farklı olmayacağı ifade edilmiştir.¹⁶⁹

Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu'na (UNICEF) göre Türkmenistan Sağlık Bakanlığı tarafından kaydedilen uyuşturucu kullanıcı sayısı 1997 yılındaki 5.953'ten son verilerin elde edildiği 2000 yılında dek artarak 13.000'e ulaşmıştır. Ayrıca yaklaşık olarak kullanıcılardan %20'sinin damar içi uyuşturucu kullanıcı olduğu ve güvensiz enjektör yoluyla ülkedeki uyuşturucu kullanımının artmakta olduğu tahmin edilmektedir.¹⁷⁰

Resmi kaynaklardan elde edilen veriler mevcut olmamakla birlikte uluslararası raporlarda da Türkmenistan'daki uyuşturucu bağımlılığının artış gösterdiğine dikkat çekilmektedir.¹⁷¹

Uyuşturucu sorunuyla mücadele kapsamında yürütülen çalışmalara baktığımızda, 1990'lı yılların ortalarına kadar Türkmen yetkililerince uyuşturucu kaçakçılığına karşı ciddi bir mücadelenin başlatılmamış olduğu görülmekte olup, bu

¹⁶⁸ International Narcotics Control Board (INCB), *Annual Report 2004*, (Vienna: INCB, 2004), (http://www.incb.org/incb/annual_report_2004.html). Ayrıca 2004 yılı içerisinde Türkmenistan/Aşgabat ve Türkiye/Ankara'da Ekonomik İşbirliği Teşkilatı bünyesinde uyuşturucu talebinin azaltımı konusunda iki çalışma grubu toplantısı düzenlenmiş buna ek olarak da EİT üyesi ülkeler arasında düzenli ve karşılıklı bilgi değişimini geliştirmek amacıyla uyuşturucu talep azaltımı uzmanlar ağı oluşturulmuştur. Bunun devamında 2004 Ekim ayı içerisinde İran'da Türkmenistan dışındaki tüm EİT üyesi ülkeler yasadışı uyuşturucu talebinin azaltılmasıyla ilgili yürütülen delile dayalı stratejiler ve uyuşturucu kullanımının sonuçları konusunda bilgi alışverişinde bulunmuşlardır.

¹⁶⁹ Turkmenistan: Heroin Use Poses a Growing Challenge", *IRIN News*, 5 Ekim 2004, (http://www.irinnews.org/report.asp?ReportID=42839&SelectRegion=Central_Asia)

¹⁷⁰ UNICEF, *Country Info Turkmenistan*, (<http://www.unicef.org/infobycountry/Turkmenistan.html>)

¹⁷¹ International Narcotics Control Board (INCB), *Annual Report 2004*, (Vienna: INCB, 2004), (http://www.incb.org/incb/annual_report_2004.html, No: 477)

alandaki ilk somut adımı 1996 yılında Türkmenistan Bakanlar Kurulu altında olmak üzere Uyuşturucu Kontrolü Koordinasyon Komitesi'nin kurulması oluşturmuştur.¹⁷²

Türkmen hükümeti, Haziran 2001'de de yasadışı uyuşturucu trafiği ile mücadele etmek ve uyuşturucu bağımlılarına yardım sağlamak üzere 2001-2005 yıllarını kapsayan ulusal bir eylem planı kabul etmiştir. Uyuşturucu kaçakçılığının önlenmesi, yasal mevzuatlarda reformların yapılması ve bağımlıların rehabilitasyonu ile uluslararası işbirliğinin artırılması konularında çeşitli tedbirler içeren söz konusu ulusal planın uygulamasına 2005 yılı boyunca da devam edilmiştir. Ülkedeki uyuşturucu kullanımı ve kaçakçılığı sorunu, 2004 yılı içerisinde ülkenin başkanı tarafından da bizzat kabul edilmiş, UNODC'nin tavsiyeleri doğrultusunda uyuşturucu kullanımı ve kaçakçılığı konusunda hazırlanan ve önleme ile tedavi programlarına ilişkin hükümler içeren yeni bir yasaya imza atılmıştır.¹⁷³

Uyuşturucu, psikotrop ve kimyasal ara maddelerle onların kaçakçılığıyla mücadele alanında düzenlemeler getiren söz konusu yeni kanun, ayrıca uyuşturucu konusunda Türkmenistan'ın imzalamış olduğu uluslararası sözleşmeleri iç hukuka karşı daha üstün kılmakta ve bağımlılara tıbbi yardımın yapılmasını garanti altına almaktadır.¹⁷⁴ Türkmenistan genelinde Sağlık Bakanlığı'na bağlı olarak altı uyuşturucu tedavi kliniği çalıştırılmakta olup uyuşturucu kullanıcıları kendi kimliklerini açıklamadan buralarda tedavi görebilmektedirler.

Türkmenistan hükümeti, uyuşturucuyla mücadele kapsamında yürütülen kanun uygulayıcı faaliyetlere öncelik vermeye devam etmekte ve bu kapsamda 2004 yılında gümrük ve sınır muhafızlarına ABD ve uluslararası örgütler tarafından yeni ekipmanlar verilmiş bulunmaktadır.¹⁷⁵ Türkmen sınır güçleri, uyuşturucunun tespit edilerek ele geçirilmesinde orta düzeyde başarı sağlayabilmekte olup 2004 yılının ilk altı ayı içerisinde toplam 563 kilo yasadışı uyuşturucu maddesinin ele geçirildiği rapor edilmiştir. Ayrıca, Türkmen yetkililerce yapılan açıklamalarda artık Türkmenistan sınırlarındaki kontrol noktalarında kadın muhafızların görev aldığı belirtilerek şüpheli kadın ka-çakçıların kontrol edildiği, sınırları geçerken yakalanan

¹⁷² The Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, *Country Factsheets Turkmenistan 2004*, (<http://www.silkroadstudies.org/docs/FactSheet/2004/Turkmenistan.pdf>)

¹⁷³ *USA International Narcotics Control Strategy Report*, Mart 2005 (<http://www.state.gov/g/inl/rls/nrcrpt/2005/vol1/html/42368.htm>)

¹⁷⁴ *Eurasianet*, Kasım 2004, (<http://www.eurasianet.org/resource/turkmenistan/hypermail/200411/0002.shtml>)

¹⁷⁵ ABD tarafından geliştirilen ve kitle imha silahlarının yayılmasının önüne geçilmesi amacıyla başlatılan Sınır Güvenliği ve İhracat Kontrolü Yardım Programı çerçevesinde sınırlarda görevli Türkmen birimlerine X-ray cihazları ve gece görüş dürbünleri tedarik edilerek sınırlardaki denetim kapasitelerinin arttırılmasına çalışılmaktadır. (<http://www.state.gov/t/np/export/ecc/20779.htm>)

kaçakçıların yaklaşık olarak yarısının kadın kaçakçılardan oluştuğu ifade edilmiştir.¹⁷⁶

Türkmenistan'ın Afganistan'a yakın olması nedeniyle uluslararası uyuşturucu kontrol sözleşmelerindeki hükümlere uyum sağlaması ve bu bağlamda uyuşturucu kaçakçılığıyla mücadelede uluslararası işbirliğine yönelik etkin çabalar sarf etmesinin önem arz ettiği yayımlanan uluslararası raporlarda açıkça belirtilmektedir.¹⁷⁷

Bununla birlikte, 2004 yılı içerisinde Türkmenistan Hükümeti'nin uluslararası kuruluşlar bünyesinde yürütülen proje ve programlarla ilgili olarak daha fazla işbirliğine yatkın olduğu da UNODC yetkililerince dile getirilmektedir.¹⁷⁸

Nitekim, Türkmenistan, Afganistan'a sınırı olup da INCB tarafından yürütülen ve 46 ülkenin katılımıyla kimyasal maddelerin yasadışı ticaretinin önüne geçilmesi adına başarılı sonuçların alındığı Topaz Operasyonu'na katılım sağlamayan tek ülke olmuş olsa da söz konusu uluslararası operasyona katılım 2004 yılında gerçekleşmiş bulunmaktadır.¹⁷⁹

Ayrıca, 30-31 Mart 2005 tarihlerinde ülkedeki ABD büyükelçiliğinin desteğiyle Türkmenistan hükümeti ve Birleşmiş Milletler Uyuşturucu Kontrol ve Suç Önleme Merkezi tarafından iki günlük Uyuşturucu Trafikçi ve Önlenmesi konulu bir konferans düzenlenmiştir. Konferansa beş Orta Asya ülke temsilcisinin yanı sıra, Azerbaycan, Afganistan, İran, ABD ve İngiltere temsilcileri ve konuyla ilgili uluslararası örgütlerin yetkililerince de katılım sağlanmıştır. Söz konusu toplantıda uyuşturucu trafiğinin önlenmesi konusunda yapılan çalışmaların değerlendirilmesi ve ülkeler arası ikili ve bölgesel işbirliği imkanlarının geliştirilmesi üzerinde yoğunlaşmıştır. Anılan toplantı esnasında hükümet yetkililerince geçtiğimiz yıl içerisinde Türkmenistan'ın sınır güvenliğini güçlendirmek için bütçeden 10 milyon dolar ayrıldığı açıklanmıştır.¹⁸⁰

Bu bağlamda, sınır kontrollerinin güçlendirilmesine yönelik yatırımlarda bulunulması olumlu bir gelişme olmaktadır. Türkmenistan'ın iki ana sınır kontrol birimi

¹⁷⁶ USA International Narcotics Control Strategy Report, Mart 2005 (<http://www.state.gov/g/inl/rls/nrcrpt/2005/vol1/html/42368.htm>)

¹⁷⁷ International Narcotics Control Board (INCB), *Annual Report 2004*, (Vienna: INCB, 2004), (http://www.incb.org/incb/annual_report_2004.html, No: 473)

¹⁷⁸ Turkmenistan: Heroin Use Poses a Growing Challenge", *IRIN News*, 5 Ekim 2004, (http://www.irinnews.org/report.asp?ReportID=42839&SelectRegion=Central_Asia)

¹⁷⁹ International Narcotics Control Board (INCB), *Annual Report 2004*, (Vienna: INCB, 2004), (http://www.incb.org/incb/annual_report_2004.html, No: 120,121)

¹⁸⁰ Türkmenistan Haftalık Haber Özetleri, *USAK Gündem*, 28 Mart – 4 Nisan 2005, (<http://www.usakgundem.com/haber.php?id=105>)

olan Devlet Gümrük Servisi ile Sınır Koruma Servisi'nin yeterli miktarda araç ekipman kaynağına sahip olmaması, uyuşturucuyla mücadele görevlerini yerine getirilebil-mesinde önemli bir engel teşkil etmektedir. Çok sayıda Türkmen sınır kontrol noktası, geçiş yapan araçları denetleyebilecek gelişmiş tekniklerle uygun iletişim olanak-larından yoksun bulunmaktadır. Bununla birlikte, Türkmenistan hükümeti tarafından sınır kontrol noktalarında, yeni bilgisayarlar ve x-ray cihazlar kurulmuş ve narkotik aramalarında eğitilmiş köpeklerden yararlanmaya başlanmış olsa da bu tür girişimlere ancak 2004 yılının başından itibaren başlanabilmiştir. Uyuşturucuyla mücadele alanında ulusal çapta kapsamlı yasalar ve politik reformlar yapıncaya kadar, yasadışı uyuşturucu ve kimyasal ara maddelerin ana transit rotası olarak Türkmenistan sahip olduğu kritik konumunu korumaya devam edecektir.¹⁸¹

¹⁸¹ Bunun yanı sıra Türkmenistanlı yetkililerin uyuşturucu kaçakçılığı işine karışıklarına dair ciddi suçlamalarla karşı karşıya kalıyor olmaları nedeniyle her türlü yolsuzluğun üzerine gidilmesine imkan tanıyacak güçlü denetleme mekanizmalarının geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. 2003 Aralık ayı içerisinde bir Baş Savcı eşinin 15 kg.lık eroin alım satımı işine karışması olayını gizlemek suçundan dolayı göz altına alınmıştır. *RFE / RL Central Asia Report*, 17 Aralık 2004, (<http://www.rferl.org/reports/centralasia/2004/12/45-171204.asp>) Çoğu sürgünde olan Türkmen muhalefet liderlerinin iddialarına göre de devlet yetkilileri ve Niyazov rejimi aktif olarak uyuşturucu ticareti işinin içinde yer almaktadırlar. İddia edilen rakamlar mümkün olmayacak ölçüde yüksek ve ispatlanmamış olmasına rağmen bu kişilerce Türkmen yetkililerin yıllık olarak 80 ila 120 ton uyuşturucunun kaçırılmasına yardımcı oldukları iddia edilmektedir. Bununla birlikte Avrupa'daki polis verilerinde Türkmenistan'dan gelen ve Ukrayna üzerinden geçen eroin kaçakçılığının yapıldığına dair tespitlere rastlanmaktadır. Yüksek miktarda uyuşturucunun Türkmenistan üzerinden kaçırıldığı ve bu durumunda devletin uyuşturucu bağlantılı verileri kaydetmesindeki istekliliğini olumsuz yönde etkilediği değerlendirilmektedir. The Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, *Country Factsheets Turkmenistan 2004*, (<http://www.silkroadstudies.org/docs/FactSheet/2004/Turkmenistan.pdf>)